

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»

Навчально-науковий інститут гуманітарних і соціальних наук
Кафедра філології та мовної комунікації

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
кваліфікаційної роботи ступеня магістра

студента (ки) БАЙДАК Єлизавети Володимирівни

академічної групи 035М-23-1 ІГСН

спеціальності 035 *Філологія*

на тему: «Мовні засоби створення комічного в сучасному українському стендапі»

Керівники	Прізвище, ініціали	Оцінка за шкалою		Підпис
		рейтинговою	інституційною	
кваліфікаційної роботи	к. філол. н., доц. ТАРАНЕНКО К.В.			
розділів:	к. філол. н., доц. ТАРАНЕНКО К.В.			
Рецензент	к. філол.н., доц. СЕМАК Л. А.			

Дніпро 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I.....	7
1.1. Історія дослідження категорії комічного в мовознавстві.....	7
1.2. Різновиди комічного	11
1.3. Мовні засоби вираження комічного	14
1.4. Національна специфіка комічного	21
Висновки до розділу I	24
РОЗДІЛ II.....	25
МОВНОСТИЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ КОМІЧНОГО В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СТЕНДАПІ	25
2.1. Лексико-стилістичні засоби творення комічного	25
2.2. Логіко-сміслові засоби творення комічності	31
Висновки до розділу II	40
РОЗДІЛ III.....	41
СТЕНДАП ЯК ЖАНР РОЗВАЖАЛЬНОГО ДИСКУРСУ	41
3.1. Особливості стендап-текстів як жанр розважального дискурсу	41
3.2. Мовні засоби комічного у стендапі Василя Байдака та Антона Тимошенка	46
Висновки до розділу III.....	62
ВИСНОВКИ	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:	66

ВСТУП

Комічне як мовне явище є невід'ємною частиною культури будь-якого суспільства. Воно виконує важливу функцію в комунікації – не лише розважати аудиторію, а й привертати увагу до соціально значущих тем, встановлювати емоційний контакт між людьми. Сучасний український стендап як один із видів гумористичного мистецтва активно розвивається та набуває популярності, його унікальність полягає в поєднанні розважального й критичного підходу до актуальних суспільних проблем, що відображається у специфіці мовних засобів, які вживаються для створення комічного ефекту. У лінгвістиці, літературознавстві та в інших гуманітарних науках поняття «гумор», «комічне» досліджувалось ще з часів античності. Вивчення мовних засобів дає змогу більше зрозуміти універсальні інструменти, які створюють комічне. Загалом, дослідження комічного у лінгвістичному аспекті дозволяє глибше зрозуміти механізми створення комічного ефекту, а також його культурну й соціальну роль у житті суспільства.

Дослідженню поняття «комічне» присвячено багато праць науковців (А. Щербина, А. Макарян, Г. Почепцов, Т. Буйницька, С. Походня, С. Іваненко, О. Титаренко, Дж. Сазерленд, Е. Нокс, Н. Нокс, П. Елкін, Р. Ескарпі та ін.). Аналіз мовних засобів комічного на матеріалі текстів українських художніх творів здійснили такі дослідники: Н. Гуйванюк, О. Калита, П. Плющ, А. Попович, Б. Пришва, О. Скорик, Т. Шульга, О. Шумейко. Проте в українському мовознавстві досі не здійснено комплексного дослідження мовних засобів створення комічного на матеріалі поширеного нині жанру розважальних програм – стендапу.

Стендап – це жанр розважального дискурсу. Стендап-комедія є унікальною формою комічного дискурсу, яка базується на монологічній подачі матеріалу з ілюзією діалогу між коміком та аудиторією. Цей жанр поєднує в собі актуальність, сучасність, а також відображає реалії сьогодення. Дослідження мовних засобів у стендап виступах дає змогу виявити, якими інструментами послуговується комік.

Актуальність теми дослідження зумовлена потребою оприявлення й системного лінгвостилістичного опрацювання сукупності мовних засобів творення комічного в текстах сучасного українського стендапу. Аналіз лексичних, стилістичних, синтаксичних засобів, ужитих для створення комічного в цьому жанрі, дає змогу глибше зрозуміти механізми функціонування сучасної української мови в умовах трансформації інформаційно-культурного простору.

Мета дослідження – виявити та проаналізувати мовні засоби творення комічного ефекту в стендапі, визначити їхні особливості функціонування в текстах виступів.

Мета дослідження передбачає виконання таких **завдань**:

- розглянути історію дослідження поняття «комічного» як лінгвістичну категорію, історію дослідження цього терміна;
- проаналізувати різновиди комічного, зокрема гумору, іронії та сатири;
- встановити національну специфіку комічного;
- прокласифікувати мовні засоби вираження комічного в українському сучасному стендапі;
- визначити особливості стендапу як жанру сучасного розважального дискурсу;
- проаналізувати основні мовні засоби, які використовують для створення комічного ефекту у стендапі Антон Тимошенко та Василь Байдак.

Об'єкт дослідження – комічне як мовне явище у стендап-комедії Антона Тимошенка та Василя Байдака.

Предмет дослідження – мовні засоби створення комічного ефекту, які реалізуються в сучасних українських стендап-виступах.

Методи дослідження. Методика дослідження, що має комплексний характер, спирається на сукупність загальнонаукових і гуманітарних методів дослідження. У роботі використано такі методи дослідження:

- *аналіз і синтез* (обґрунтування теоретичних положень);
- *описовий метод* (охарактеризування мовних засобів творення комічного у стендап виступах);
- *лінгвостилістичний аналіз* (охарактеризування мовних засобів творення комічного в текстах сучасного українського стендапу);
- *зіставний метод* (вияв спільних рис у текстах коміків Антона Тимошенка та Василя Байдака);
- *елементи контекстуального та дискурс-аналізу*;
- *соціолінгвістичний підхід* (визначення того, як соціальні фактори впливають на стиль жартів коміків, вибір тем виступів).

Наукова новизна магістерської роботи полягає в тому, що в ній уперше в українському мовознавстві ґрунтовно досліджено мовні засоби творення комічного у сучасному українському стендапі, зокрема у виступах Антона Тимошенка та Василя Байдака.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання її результатів у подальших дослідженнях комічного, а також у викладанні курсів зі стилістики, риторики, теорії літератури.

Апробація результатів дослідження. Основні положення й результати дослідження були оприлюднені й отримали позитивну оцінку на Міжнародній науково-практичній конференції студентів та молодих вчених: «Наука в епоху соціокультурних змін: реалії, перспективи та цифрові трансформації» (м. Дніпро, 2024), а також на Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Образне слово Придніпров'я». Оpubліковано статтю «Мовні засоби творення комічного в сучасному українському стендапі» у фаховому виданні (категорія Б) – Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. №68. 2024. С. 11-15.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел, що містить 46 найменувань. Загальний обсяг роботи 69 сторінок, основний зміст дослідження викладено на 64 сторінках.

РОЗДІЛ I

КОМІЧНЕ ЯК ЛІНГВІСТИЧНА КАТЕГОРІЯ

1.1 Історія дослідження категорії комічного в мовознавстві

«Причина сміху виявляє рівень розвитку людини» – написав у своїй книзі «Четвертий хребець, або Шахрай мимоволі» фінський письменник Марті Ларні. Почуття гумору та вміння сміятися притаманні кожній людині. Здатність сприймати гумор залежить від її інтелектуального розвитку.

Феномен комічного є предметом вивчення багатьох гуманітарних наук, починаючи з античних часів. Комічне належить до найважливіших концептів кожної національної культури, тому його виявлення в мовознавстві виражається різноманітністю форм. Вивченню теорії комічного, а саме його природи, специфіці функціонування, класифікації його типів, присвячено багато ґрунтовних наукових праць.

Загальне твердження про комічне, яке об'єднує всі думки вчених, розглядається як прояв протиріччя чи відхилення від норми, що створює «другий план» повідомлення, який яскраво контрастує з першим. На підтвердження цього швейцарський мовознавець Ш. Баллі зазначає, що «почуття комічного – це почуття задоволення, яке виникає через несподіване зникнення, зняття протилежного почуття; воно виявляється внаслідок несподіваного поєднання непоєднуваного чи порушення природного порядку речей за умови, що це порушення, яке спочатку сприймається як серйозне і небезпечне, невдовзі виявляється цілком нешкідливим» [14, с. 8].

Загальною теоретичною основою, що об'єднує всі погляди на природу комічного, є його трактування як своєрідного протиріччя або відхилення від норми, яке створює «другий план» у повідомленні, що різко контрастує з основним. Б. Дземідок об'єднує теорії комічного у такі моделі:

- 1) теорія негативної якості (Аристотель, Т. Гоббс, К. Уберхост);
- 2) теорія деградації (А. Бейн);
- 3) теорія контрасту (Т. Ліппс, Г. Спенсер, Ж. Поль);

- 4) теорія протиріччя (А. Шопенгауер, Г. Гегель);
- 5) теорія відхилення від норми (К. Гросс, Е. Обуе);
- б) теорія мотивів, що перетинаються (А. Бергсон, З. Фройд, А.Луначарський) [14, с. 8] та ін.

Науковці пояснюють комічне або через характеристики об'єкта комічного сприйняття, або через специфіку реакції суб'єкта. До першого типу теорій, які базуються на виявленні незвичайних характеристик комічного об'єкта, належать концепції контрасту, невідповідності, протиріччя, помилки тощо. Другий тип теорій спрямований на пояснення того, які почуття чи емоції виникають у людини в процесі реакції на комічне та які психічні стани приховані за сміховою реакцією. Основні ідеї цієї групи зводяться до того, що сміх ґрунтується на почутті переваги, є поєднанням радості та злості або виконує функцію розрядки від напруги. До цієї категорії належать теорії несподіванки («невиправданого сподівання»), новизни, захисної реакції (З. Фройд), комічного як «перевернутого високого» (Жан Поль), розсіювання ілюзії, надлишку психічної енергії (Ф. Ніцше) та зустрічі душі з «ніщо» (І. Кант) [14, с. 9].

Унікальну теорію, що стала основою для багатьох інших підходів, розробив А. Бергсон. Ключовою ідеєю його концепції є твердження про соціальну природу комічного. Комічне існує виключно в людському суспільстві, тоді як природа сама по собі не може бути комічною [8, с. 14].

А. Беляков виділив критерії диференціації різновидів комічного, оперуючи естетичними, соціальними, біопсихологічними і лінгвістичними аспектами розмежування різновидів комічного, що мають суттєве значення під час їх комплексного опису [9, с. 36].

Естетичні критерії являють собою ознаки, що характеризують предмети та явища з погляду категорій прекрасного і потворного, ідеального і реального. Указаний критерій передбачає вивчення об'єкта комічного (дійсності, що є предметом пізнання, практичного впливу суб'єкта, тобто предмета або явища, на які спрямоване комічне суб'єкта) та співвідношення комічного об'єкта з ідеалом

(співвідношення висміяного предмета або явища дійсності з тим, що становить вищу мету діяльності, намірів, із досконалим утіленням чого-небудь).

Соціальні критерії, тобто ознаки, що характеризують стосунки людей у суспільстві, включають ступінь злободенності (значущість висміяного об'єкта або явища для суспільства в конкретний період і рівень критичності (критичне ставлення до об'єктів і явищ реальності, їх обговорення з метою надати гумористичну оцінку, виявити та висміяти недоліки).

Біопсихологічні критерії охоплюють ознаки біопсихологічних процесів і закономірностей, які визначають будь-який вид діяльності. Їхня мета полягає в тому, щоб оцінити рівень емоційної насиченості (поєднання кількості та якості проявлених емоцій), інтенсивність вираження емоцій (сила їх прояву: посилення чи ослаблення), характер емоцій (конкретні емоції, які виникають у комунікатора під час створення комічного та у реципієнта при його сприйнятті: образа, ненависть, злість, засмучення, гнів), а також рівень агресивності (ворожий характер комічного).

Лінгвістичні критерії охоплюють мовні та комунікативні ознаки і поділяються на такі категорії:

1) лінгвокогнітивні критерії – понятійні та пізнавальні ознаки, пов'язані з мовою, у межах яких виділяються такі аспекти:

- ступінь інтелектуальності (рівень інтелекту, потрібний для створення і сприйняття комічного),
- характер полюсу оцінки (позитивний або негативний),
- ступінь негативності (рівень заперечення або відмови);

2) лінгвопрагматичні критерії, що містять комунікативні ознаки:

- характер вираження оцінки (імпліцитний або експліцитний),
- перлокутивний ефект (емоційна реакція адресата на комічне: усмішка, веселий сміх, саркастичний сміх або агресивний сміх),
- рівень розуміння (повне або часткове) комічного адресатом (наявність почуття гумору в реципієнта);

3) суто лінгвістичні критерії, які охоплюють мовні ознаки:

- контраст між формою і змістом (співвідношення між тим, що сказано, і тим, що мається на увазі для досягнення комічного ефекту),
- лінгвістичні засоби, які домінують у конкретному виді комічного.

Різноманіття концепцій комічного та неоднозначність його розуміння зумовлені тим, що вони здебільшого аналізують лише окремих вид або тип комічного, а зроблені висновки узагальнюються на комічне загалом. Види комічного розрізняють на основі протиставлення типів сміхової реакції, домінування емоційного чи раціонального складника цієї реакції, а також орієнтації суб'єкта на доброзичливе чи зле висміювання.

Мовні засоби вираження іронії та сатири у структурі художніх творів привертали увагу багатьох вітчизняних і зарубіжних дослідників, серед них А. Щербина, А. Макарян, Г. Почепцов, Т. Буйницька, С. Походня, С. Іваненко, О. Титаренко, Дж. Сазерленд, Е. Нокс, Н. Нокс, П. Елкін, Р. Ескарпі та ін. Аналіз мовних засобів комічного на матеріалі текстів українських художніх творів здійснили такі дослідники: Н. Гуйванюк, О. Калита, П. Плющ, А. Попович, Б. Пришва, О. Скорик, Т. Шульга, О. Шумейко. Учені здебільшого вивчають лексичні та фразеологічні засоби комічного, беручи до уваги художні твори різних жанрів: романів (Ю. Білодід, А. Попович), повістей та оповідань (О. Скорик), гуморесок (Б. Пришва, О. Чехівський), пародій (В. Вербицька), казок (С. Сотникова). Існують нечисленні праці, присвячені окремим періодам розвитку, жанрам чи формам комічного (Н. Віннікова, Г. Грабович, Т. Гундорова, К. Єремєєва, Г. Нога, М. Павлишин, Р. Семків), проте більшість досліджень останніх двох десятиріч років у даній тематиці не претендують на узагальнення, розглядаючи комічне у творах окремих письменників або ж наголошуючи мовні засоби реалізації комізму.

1.2 Різновиди комічного

З огляду на емоційне наповнення та наявність раціонально-оцінного компонента, комізм поділяють на два основні типи: простий (елементарний) і складний.

Основні диференційні риси, що відрізняють простий комізм від складного, сформульовані у праці Д. Вустера «Мистецтво сатири»:

1) у творах з простим типом комізму відсутні чітко виражені загальна концепція і принцип висміювання явища, дотепність не скерована на чітко визначену ціль;

2) сміх, викликаний простим комізмом, не містить злості, моралізаторства, осуду;

3) простий комізм не потребує інтелектуального напруження, а має на меті тільки розважити [14, с. 10].

Простий комізм характеризується поверховістю та нейтральністю. Він не спрямований на критику і не вимагає глибокого аналізу чи спеціальних знань для його розуміння. Елементарно-комічне легко сприймається будь-якою людиною, адже «лежить на поверхні» (наприклад, комізм зовнішності, розташування, руху, зіставлення, результату тощо). Його основна мета — розважати, даруючи радість і задоволення. Такий комізм є елементарним, фарсово-водевільним, позбавленим оцінки та раціональності. Протиріччя в ньому швидкоплинне, випадкове і нестійке, зумовлене відхиленням від звичного або усталеного.

Натомість складний комізм стимулює до аналізу й роздумів, адже містить оцінку, засновану на суспільному досвіді, ідеалах і цінностях. У його основі лежить стійке протиріччя, обумовлене не поверховими обставинами, а сутністю явища чи факту.

У рамках складного комізму зазвичай розрізняють основні види комічного: сатиру, гумор і іронію, що ґрунтується на підході до об'єкта комічного.

Комічне поєднує будь-які явища чи ситуації, які здаються смішними або дивними. Форми комічного надзвичайно різноманітні. Формування цілісної та

гармонійної класифікації його відтінків – нелегке завдання, тому що кордони між ними ледь помітні. Гумор – це форма комічного, яка покликана викликати доброзичливий сміх.

Гумор (англ. *humour* – настрій, вдача, натура, від лат. *humor* – волога, рідина) – різновид комічного, відображення смішного у життєвих ситуаціях та рисах людського характеру. Це здатність людини, а також певних об'єктів чи ситуацій викликати сміх. Одна з форм людського спілкування, його призначення – знімати напруження, стрес, нівелювати агресію; він є передумовою виникнення позитивних емоцій: радості, веселості тощо [34].

Гумор, пояснюючи сутність того, що відбувається, головним своїм завданням вбачає його вдосконалення і очищення від недоліків, допомагає повністю реалізуватися всьому, що має суспільну цінність. Він являє собою доброзичливий сміх, хоча інколи містить і елемент образи.

У порівнянні з сатирою, гумор націлений не так на знищення того, що відбувається, як на його покращення. Він передбачає «можливість помітити невідповідність в житті і вміння її оцінити, здатність помітити і оцінити комічне. Іншими словами, гумор можна трактувати як особливого роду світовідчуття» [16, с. 40]. На думку В. Самохіної, гумор «особливий вид комічного, що поєднує в собі і глузування, і співчуття (тобто нарівні зі створенням комічного відчувається внутрішній зв'язок суб'єкта і об'єкта сміху)» [35, с. 147].

Словник іншомовних слів за редакцією О. Мельничука визначає сатиру від латинського – *satira* (*satura*), що у буквальному розумінні – суміш, усяка всячина, як специфічну форму, художнього відображення дійсності, яка полягає в різкому осудливому осміюванні негативного [38, с. 689]. Тлумачний словник сучасної української мови характеризує сатиру як викриття, розвінчування когось, чогось [34]. Сатира – це викриття всього, що не відповідає суспільно-політичним, естетичним і моральним ідеалам, гнівне осміявання всього, що стоїть на шляху до їх повного здійснення. Сатира тотально висміює явища і протиставляє йому ідеал.

На відміну від гумору, сатира полягає в гострому осудливому висміюванні негативного, заперечуючи недосконалість світу в ім'я його докорінної зміни відповідно до ідеалу.

Гумористичний погляд на речі в повсякденному житті дозволяє впоратися з багатьма труднощами, інакше людина впадає в песимізм і нескінченну нудьгу. З такими людьми вкрай важко співіснувати в суспільстві. Саме почуття гумору робить нас людьми.

Висловлювання набуває комічного забарвлення в тому випадку, якщо воно не викликає інших сильніших емоцій: жалю, співчуття, гніву, обурення та ін. Таким чином, очевидно, що вивчення гумору розташовується у сфері психологічного. Що ж стосується його виникнення, то воно належить до сфери лінгвістики, логіки, оскільки в основі гумористичного лежать «алогічні» моменти, які проявляються у порушенні законів формальної логіки, відповідно до якої будуються всі «правильні» висловлювання. Іронія займає проміжне положення між гумором і сатирою. Вона володіє більшою агресивністю, ніж гумор, але в ній менше активності і соціальної забарвленості, ніж у сатирі. Більш інтелектуальна, ніж сатира, вона менш схильна до рефлексії і емоційно більш примітивна, ніж гумор. На думку В. Скіданової, вона перебуває поза сферою гумору і сатири, іронія може однаково допомагати як першій формі, так і другій. «Іронія – 1) це висміювання, що в певній мірі перетворюється в форму згоди, схвалення; 2) це стилістична фігура, яка полягає у вираженні глузування або лукавства шляхом використання іносказання, коли слово або вислів набуває в контексті мови сенс, який протилежний буквальному значенню або заперечує його; 3) це вид комічного, що полягає в приховуванні смішного під маскою серйозного і містить в собі елементи скептицизму» [46].

Іронія – це рівноправна форма комічного, нарівні із сатирою та гумором, визначальною рисою якої є глибока інтелектуальність, насмішквате ставлення до об'єкта зображення, яке ґрунтується на почутті переваги мовця над предметом мовлення.

При цьому більшість дослідників зазначають, що чітко визначених, непроникних меж між типами і формами комічного не існує, вони часто переходять один в одного [14, с.10].

1.3 Мовні засоби вираження комічного

Дослідження лінгвістичного аспекту гумору як форми комічного та спроби класифікації словотворення сягають своїм корінням ще античної епохи. Перші спроби були здійснені Цицероном і Квінтіліаном. Цицерон серед словесних форм гумористичної дотепності виділяє двозначність, несподівані висновки, каламбури, незвичайні інтерпретації власних імен, прислів'я, алегорії, метафори та іронію [9, с. 38].

Формальна класифікація гумористичних засобів, запропонована З. Фрейдом, базується на трьох ключових прийомах:

- 1) згущення (що охоплює змішане словотворення та модифікації);
- 2) використання одного й того ж матеріалу (наприклад, співвідношення цілого і частини, перестановка, незначні зміни, ті самі слова, що вживаються в новому контексті й втрачають первинне значення);
- 3) двозначність (містить позначення власних імен і речей, метафоричні та буквальні значення слів, гру слів, подвійне тлумачення, двозначність з натяком) [9, с. 38 – 39].

Серед мовних засобів репрезентації і посилення комічного ефекту найпоширенішим прийомом є мовна гра (обігрування полісемії, омонімії, синонімів, паронімів, антонімів, фразеологізмів тощо).

Перші систематизовані описи явища мовної гри в українській філології наявні в дослідженнях В. Агеєвої, Ф. Бацевича, Г. Грабовича, Т. Космеди, О. Маленко, Д. Наливайка, Г. Сюті та інших. Оскільки явище має мовне втілення, подальші наукові розвідки мовної гри відбувалися в царині лінгвістики, а саме під час опису процесів в полісемії чи омонімії.

Лазаренко С., Назаренко О. подають два підходи до розуміння явища мовної гри: широке та вузьке. Вузьке розуміння ототожнює мовну гру з каламбуром та є застарілим й обмеженим. Широке розуміння окреслює мовну гру як різні прояви нестандартного, творчого, ігрового використання мовних засобів [42, с. 281].

Більшість сучасних учених визначають, що мовна гра моделюється за принципом невмисного використання відхилених від норм й усвідомлених на тлі системи і норми мови.

Сучасний мовець тяжіє до сприйняття гумору, сатири, іронії та сарказму. Його цікавлять тексти, насичені різноманітними образними прийомами, багатою системою художніх засобів і стилістичних фігур, які поєднуються та взаємодіють між собою. Вони відображають різні ціннісні орієнтири, емоційність, експресивність, а також створюють оригінальні асоціації, несподівані мовні загадки, індивідуально-створені форми, творчо порушують мовні норми та демонструють розмаїття інтертекстуальних зв'язків.

Українські мовознавці Т. Ковалевська та Н. Непийвода уналежнюють мовну гру до прийомів сугестії, навіювання та лінгвістичного маніпулювання [17, 26].

Мовна гра – термін Людвіга Вітгенштейна, введений ним у «Філософських дослідженнях» 1945 року для опису мови як системи конвенціональних правил, зафіксованих мовленнєвою системою. Поняття мовної гри передбачає плюралізм значень. За словником А. Загнітка, мовна гра – перепрограмування значень слів, речень, текстів для досягнення певної мети; зміна змісту за тотожності форми та навпаки [13, с. 110].

Найдієвішими засобами мовної гри є трансформування фразеологізмів, творення okazionalizmів, цитування, афоризми, пародіювання, абсурд, обігравання полісемії та омонімії, прийом метафоризації, використання антифразису та її складові явища, як синонімія та антонімія, авторські порівняння. Яскравими прикладами мовної гри також можуть ставити тропи чи

стилістичні фігури: епітети, обценна лексика та інвектива, суржик, сленгізми та арготизми.

Фразелогізм – лексично неподільна, відтворювана одиниця мови з двох чи більше слів, цілісна за своїм значенням і стійка за складом і структурою; за вузького підходу – усталений зворот, стійке поєднання слів, що виступає в мові як єдиний, неподільний і цілісний за значенням вислів [13, с. 851]. Прийом трансформації фразеологізмів є доволі поширеним завдяки їхнім сугестивним властивостям. Такі модифікації виправдані для створення комічного ефекту, оскільки вони сприяють посиленню експресивності, розкриттю глибинного змісту та забезпечують легкість запам'ятовування.

Створення okazionalizmів зазвичай відбувається через поєднання слів або їх основ і вирізняється виразним експресивним забарвленням, а також змішуванням лексем, притаманних різним функціональним стилям. Okazionalizm (лат. *occasionalis* – випадковий) – нове, незвичне, здебільшого експресивно забарвлене слово, що утворене з порушенням законів словотворення чи мовної норми й існує лише у певному контексті, у якому воно виникло; слова та мовні вислови, що не відповідають усталеним і загальноприйнятим нормам ужитку та виявляють індивідуальний смак мовця та його індивідуальну словотворчість [13, с. 502].

Вживання афоризмів та цитат створюють комічний ефект шляхом перероблення оригінального вислову. Афоризм (грецьк. *aphorismos* – визначення, вислів) – короткий влучний вислів, що у стислій, зручній для запам'ятовування формі передає глибоку думку [13, с. 52]. Цитата – дослівно наведений у мовленні уривок якогось тексту чи точно відтворений вислів якоїсь особи.

Завдяки прийому пародіювання можна досягти комічного ефекту, наприклад пародіювання цитат осіб або мовленнєвої поведінки людей. Пародіювання (грецьк. *parodia* – спів навиворіт) – комічне наслідування чужого стилю, іншого твору, зі збереженням його загальної структури й частини лексики. Запровадив це явище грецький письменник Гіппонакт [13, с. 536].

Абсурд як складник мовної гри є ефективним засобом створення комічного, його активно використовують у літературі, театрі, кіно, стендапі й повсякденному спілкуванні. Це явище допомагає викликати сміх або здивування через порушення звичних мовних, логічних і соціальних норм. Абсурд (від лат. *absurdus* – немилозвучний) – безглуздість, нісенітниця, те, що суперечить здоровому глузду. Також незвичайний, нелогічний, дивний випадок або феномен, котрий не має сенсу, значення у розумінні людини та вважається протиріччям [20, с. 7].

Полісемія (грецьк. Polysemos – багатозначний, від poly – численний і sema – знак) – наявність різних лексичних значень у тому самому слові, здатність слова позначати різні явища дійсності [13, с. 569]. У мовній грі полісемія відіграє ключову роль, оскільки дає змогу створювати несподівані зв'язки між різними значеннями одного слова, що сприяє комічному, іронічному чи сатиричному ефекту. Така гра зі значеннями слів змушує слухача або читача активніше працювати над інтерпретацією тексту.

Значні стилістичні можливості для гри слів закладені в омонімії. Омонімія (грецьк. hominyma, від homys – однаковий і inyma – ім'я) – збіг за звуковим складом двох або більше різних за значенням, семантично не пов'язаних мовних одиниць. Одним із різновидів прийому гри слів є взаємодія двох омонімів, з яких один належить до загальномовного вжитку, а інший функціонує лише в обмеженій сфері. Ще може бути присутня гра слів за допомогою омофонів – слова, що однаково звучать, але мають різне написання та різне значення [13, с. 505].

Також комізму набувають міжмовні омоніми – слова двох (чи більшої кількості) мов, що мають однакоvu чи майже однакоvu (чи генетично близьку) форму, але різняться значенням. У практиці перекладу їх називають «фальшивими друзями перекладача» [13, с. 504].

Метафоризація – це процес перенесення значення з одного об'єкта чи явища на інше на основі подібності або асоціації. У мовній грі метафоризація набуває особливого значення, оскільки дозволяє створювати несподівані образи,

ускладнювати або видозмінювати значення, додаючи тексту гумористичності, експресивності чи іронії.

Метафора (грецьк. *metaphora* – переміщення, віддалення, перенесення) – слово, значення якого переноситься на найменування іншого предмета, пов'язаного з предметом, на який звичайно вказує це слово, рисами подібності за особливостями їх предметів, явищ, властивостей на інші на підставі подібності їхніх ознак, якостей, властивостей, функцій або схожості вражень від них.

Метафори часто поєднують несумісні на перший погляд поняття, що викликає комічний ефект. Метафоризація дозволяє побачити знайомі речі під новим кутом, часто додаючи гумористичного звучання. Метафора працює як інструмент гри, коли значення слова або виразу змінюється в несподіваний спосіб.

Метафора зазвичай асоціюється з експресивно-емоційною функцією мовлення, що робить її природно здатною передавати комічний зміст.

Комічність також асоціюється з антифразисом – різновидом енантіосемії, це троп, що полягає в навмисному, спеціально заданому вживанні мовної одиниці з протилежним значенням або конотацією; вживання слова, фрази у протилежному, іронічному значенні [13, с. 36].

Перенесення значення базується на енантіосемії – властивості мовної одиниці виражати протилежні значення без зміни своєї форми. Енантіосемія тісно пов'язана з явищами антонімії та синонімії.

Антонімія (грецьк. *anti* – проти й *опута* – ім'я) – тип семантичних відношень лексичних одиниць між словами, що мають протилежні значення. Синонімія (грецьк. *synonymos, synonymia* – однойменний, від *syn* – разом і *опута* – ім'я) – тип семантичних відношень між мовними одиницями (синонімами), суттю якого виступає повний або частковий збіг їхньої семантики і розмежування тими чи іншими диференційними семами (смісловими, стильовими, стилістичними) [13, с. 37].

Іронічне або глузливе ставлення автора до зображеної дійсності може виражатися через стилістичний прийом порівняння. Цей прийом ґрунтується на

зіставленні різних явищ, понять або об'єктів, що мають спільні риси чи подібність. Його використання створює в уяві читача асоціативний зв'язок між двома образами.

Порівняння – словесний вислів, у якому уявлення про зображуваний предмет конкретизується шляхом зіставлення його з іншим предметом, таким, що містить у собі необхідні для конкретизації уявлення ознаки в більш концентрованому вияві; мовленнєве уподібнення одного явища іншому, де передбачається наявність ознаки, спільної з першим [13, с. 573].

Особливість виникнення комічного ефекту при застосуванні порівняння полягає в тому, що значення слів у таких конструкціях залишається незмінним. Комічність з'являється через співвіднесення змісту порівняння з конкретним фактом, подією чи явищем, що підсилюється контекстом.

Також досить часто комічне передається за допомогою епітета. Епітет (грецьк. *epitheton* – прикладка, додаток) – троп, експресивно образне художнє означення, основною функцією якого виступає підкреслення виразно-характерної риси, визначальної якості певного предмета або явища [13, с. 185].

Незважаючи на негативний емоційний заряд, обценна лексика має величезний потенціал для мовної гри. Завдяки своїй емоційній силі та табуваності, вона може стати потужним інструментом для створення несподіваних асоціацій, парадоксів та гумористичних ефектів.

Інвектива (лат. *invectiva*, від *invehi* – кидатися, нападати, атакувати; *invective oratio* – лайлива промова) – творчий прийом, що полягає в гостросатиричному викритті певних осіб чи соціальних явищ, відомий ще з античної доби [13, с. 250].

Ненормативна лексика (нецензурна, обценна, також лайка, лихослів'я) – табуована (неприпустима) лексика, яку мовці сприймають як відразливу, непристойну. У це визначення входять такі поняття, як блюзнірство, прокльони і лайка. Така мова перебуває поза нормальним стилем спілкування [40, с. 16].

Склад ненормативної лексики визначається набором соціолектів (сленг, жаргон, арг). Сленг (англ. *slang* – жаргон) – жаргон, що використовується у

відкритих соціальних групах для демонстрації належності до групи; слова та вислови в англійській усній мові, які вживають люди певних вікових, професійних, соціальних прошарків [13, с. 713].

Арго та мовна гра – це два явища, тісно пов'язані між собою. Обидва вони передбачають відхід від літературної норми мови та використання нестандартних мовних засобів. Багато елементів арго можуть стати основою для мовної гри. Наприклад, незвичайні слова та вирази, які використовуються в арго, можуть бути використані в літературі, гуморі для створення оригінальних образів.

Арго (франц. *argot* – жаргон, мова злодіїв) – 1) соціальний різновид мовлення, що складається з довільно обраних і видозмінених елементів однієї або кількох мов. Арго створюється для мовного відокремлення та приховування предмета спілкування, тому в ньому використовуються здебільшого набори слів, не зрозумілі для сторонніх. Цією говіркою користуються певні закриті корпоративні групи (злодії, шахраї, вимагачі та ін.) для приховування предмета комунікації: злодійське арго; кримінальне арго і под.; 2) те саме, що й жаргон. Арготизми (франц. *argot* – жаргон, мова злодіїв) – слова або звороти з арго; соціально забарвлений розряд лексики; лексика, що характеризує мовлення людей, які свідомо прагнуть зробити свою мову «таємною», незрозумілою для інших [13, с. 41 – 42].

Суржик може бути інструментом для створення комічного. Суржик і мовна гра – це два явища, які на перший погляд можуть здаватися протилежними. Суржик часто асоціюється з мовними помилками, недбалим ставленням до мови, а мовна гра – з креативністю, бажанням експериментувати з мовою. Однак, між цими двома поняттями є певні перетини та взаємозв'язки.

Суржик – мовлення, у якому штучно об'єднані без дотримання літературних норм елементи різних мов; мішана форма українсько-російського мовлення як результат двомовності та взаємної інтерференції. Показник низького рівня культури мовлення особи; мовний покруч, мішанина двох мов [13, с. 783].

Мовні засоби вираження комічного – це різноманітний інструментарій, який використовується для створення гумористичного ефекту. Від мовної гри та

іронії до сатири та пародії – кожен із цих засобів має свої особливості та дозволяє досягти різних комічних ефектів. Комічне може виникати завдяки різним мовним засобам, а також їх поєднанню. Це можуть бути фонетичні, лексичні, граматичні та стилістичні особливості мови. Комічне часто пов'язане з відхиленням від літературних норм мови. Це може бути використання ненормативної лексики, граматичних помилок або неологізмів тощо.

1.4. Національна специфіка комічного

Ознаки етносу та етнічного, національного світосприймання містять кілька ключових елементів: спільність території; спільність походження та історії; спільність духовних цінностей; спільність мови, емоційних та символічних зв'язків. До ознак, які характеризують етнос, також відносять психологічні особливості індивідів, які утворюють етнічну групу - національний характер, розглядаючи цю структуру як інтегральне поняття. Усі ці етнокультурні явища відіграють певну роль у комунікативно-пізнавальній діяльності особистості і, таким чином, увійшли до системи регуляторів, які визначають специфіку мовленнєвої діяльності. За твердженням В. Кононенка, «мова є одним із виявів культури; у смислових наповненнях слова, висловлення й тексту закладено історично-культурну складову, потенції подальшого руху національно-культурного процесу» [18, с. 45].

На сучасному етапі розвитку лінгвістики особливу увагу приділяють проблемі національного світосприйняття. Зростає популярність двох підходів до аналізу тексту - антропоцентричного та культуроцентричного. Ці підходи охарактеризовані взаємозв'язком мовних явищ з мисленням, культурою та світоглядом спільноти, що використовує цю мову. У новій лінгвістичній парадигмі вирішальними є поняття дискурсу, мовних та концептуальних картин світу, культурно-мовних концептів та національної мовної особистості.

Проблему “мовного” світосприймання об'єктивної дійсності започаткував у своїх працях В. фон Гумбольдт ще на початку XIX ст., пізніше його ідеї були

поглиблені й розвинені такими вченими, як Е. Бенвеніст, А. Вежбицька, О. Есперсен, Б. де Куртене, О. Потебня, Е. Сепір, Ф. де Соссюр, Б. Уорф. Серед сучасних українських мовознавців, які займаються проблемами культурно-антропоцентричного вивчення національних мов, слід назвати І. Голубовську, В. Кононенко, О. Почепцова, Г. Яворську.

Національно культурно-історичний досвід у кожного народу особливий, неповторний та своєрідний. Він є відображенням загальнолюдських соціальних законів, але вони специфічно функціонують у кожного народу. Таким чином, поширення національної культури вказує на її взаємозв'язок з загальнолюдською культурою, оскільки культурні відмінності не можуть існувати самостійно від загальних принципів, адже «основні види мовленнєвої діяльності загальні для всього людства, вони певною мірою задані спільністю людських потреб у здійсненні побутової, трудової та інших типів соціальної діяльності» [14, с. 13]. Як слушно зазначає І. Голубовська, «добре відому тезу про інтернаціональний характер людського мислення на сучасному етапі розвитку лінгвістики можна інтерпретувати у межах універсального предметно-логічного коду» [12, с. 7].

У межах окремої національної мови відбувається перетворення єдиного для всіх етносів мисленнєвого коду на вербальний, при цьому спільна логіко-понятійна основа трансформується в «етнічно зумовлені семантичні матриці змістової структури мови» – мовні картини світу [14, с. 13].

Національна мовна картина світу є незмінною складовою загальнолюдської мовної картини світу, яка сприяє взаєморозумінню носіїв однієї мови та забезпечує їхню здатність сприймати тексти, створені в попередні історичні епохи й віддалені в часі.

Для національного комізму так само характерне поєднання національного та універсального. Універсальна природа сміхової культури виявляється передусім у тому, що всі народи висміюють однакові явища дійсності, які є об'єктами комедійного сприйняття [14, с. 14].

Для розуміння національних особливостей української сміхової культури потрібно зважати на те, що вона пов'язана з українським національним

характером як автора, так і персонажа комедійного твору, тобто з національним мовним типом. Комізм людини в житті невіддільний від національних особливостей її характеру. Зокрема, В Русанівський, характеризуючи мовно-образний простір української ментальності, писав про «дуже розвинене почуття особистості в українців, прагнення до громадської справедливості, яке спричиняється до ненастанних пошуків правди на землі, м'який, хоч і грубуватий гумор, підсміювання не лише над іншими, а й над собою» [32, с. 3].

Національна специфіка комічного виявляється у двох аспектах:

1) у комізмі ситуацій, який полягає у тому, що письменник як представник національного мовного типу відтворює об'єктивну дійсність очима національного сприймання та створює у своїх текстах національні типи;

2) мовному комізмі, який полягає у тому, що однакові об'єкти висміювання в різних мовах реалізуються за допомогою специфічних мовних засобів [8, с. 17].

О. Земська зазначає, що комізм характерів і комізм ситуацій ще можуть бути доступними для розуміння представникам інших національностей, натомість комізм, який створюється засобами мови, доступний тільки для тих, хто «повністю володіє даною мовою, у всіх її стилістичних, лексико-фразеологічних і граматичних особливостях» [14, с. 15].

Це зумовлено тим, що комічний ефект, створюваний мовними засобами, виникає внаслідок навмисного відхилення від загальноприйнятого серед носіїв національної мови способу вираження, що призводить до протиріччя між індивідуальним і загальноприйнятим способом мовного висловлювання.

Національний аспект у визначенні комічного відіграє ключову роль, оскільки він тісно пов'язаний із особливостями його сприйняття, національним психологічним характером, культурними традиціями та естетичним ідеалом народу. Важливо також враховувати багатий потенціал вираження сміхового начала, закладений у національній мові, яка для кожного народу виступає унікальним художнім інструментом для комічного осмислення життєвих реалій. Кожна епоха і кожен народ відрізняються особливим, специфічним для них розумінням комічного, яке іноді є незрозумілим для інших епох і народів.

Висновки до розділу I

Комічне є багатограним явищем, яке досліджується з позицій лінгвістики, філософії, психології та культурології. Воно визначається як відхилення від норми, що створює ефект несподіваного та викликає сміх. Теоретичні підходи до аналізу комічного базуються на концепціях контрасту, протиріччя, невідповідності та іронії, розроблених такими дослідниками, як Аристотель, З. Фройд, А. Бергсон та інші.

Комічне поділяється на прості та складні форми. Простий комізм спрямований на розвагу, а складний – на аналіз і осмислення соціальних, моральних та культурних явищ. Основними видами складного комізму є гумор, сатира, іронія, кожен із яких має свої особливості й цільове спрямування.

Головну роль у створенні комічного відіграють мовні засоби: іронія, метафора, мовна гра, фразеологізми, оказіоналізми, антифразис, абсурд, обценна лексика та сленг тощо.

Особливу увагу приділено мовній грі, яка є універсальним інструментом створення комічного через порушення літературних норм та креативне використання мовних ресурсів.

Комічне відображає національний характер, менталітет і культурні традиції народу. Український гумор базується на глибокому почутті іронії, самоіронії, прагненні до справедливості та висміюванні соціальних недоліків.

Мовний комізм, пов'язаний із лексико-граматичними особливостями мови, доступний тільки для носіїв цієї мови, що підкреслює його національну унікальність.

Загалом, дослідження комічного у лінгвістичному аспекті дозволяє глибше зрозуміти механізми створення комічного ефекту, а також його культурну й соціальну роль у житті суспільства.

РОЗДІЛ II

МОВНОСТИЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ КОМІЧНОГО В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СТЕНДАПІ

2.1 Лексико-стилістичні засоби творення комічного

Слово є одиницею мови, що взаємодіє з іншими рівнями мовної структури (фонологічним, морфологічним, синтаксичним) і володіє значним потенціалом для передачі додаткових експресивно-емоційних смислових відтінків. Мовні одиниці, які у процесі комунікації набувають стилістичного значення, називають стилістемами [24, с. 14]. Стилістеми, що передають іронічний зміст, мають спільну основу: їхня дія базується на розкритті експліцитного або імпліцитного семантичного потенціалу слова, що сприяє вираженню ідейного й емоційного наповнення твору.

Комічний смисл може виникати внаслідок переосмислення денотативного та конотативного значення. Денотативне значення – таке значення, що служить для співвіднесення з певним референтом, який вказує на предмет безвідносно щодо його природних або відмітних властивостей [13, с. 127]. Це такий різновид лексичного значення, в якому відбивається об'єктивна інформація про позначуване, його властивості, його ознаки. Щодо конотації в стилістиці — одне з основних понять, яке означає додаткові семантичні та стилістичні відтінки, що накладаються на головне значення слова у процесі комунікації й надають вислоленню емоційно-експресивного забарвлення (урочистості, невимушеності, фамільярності тощо), певного тону, колориту; для конотації характерні приховані семи, уявлення, семантичні асоціації, емоційна домінантність значення, експресивно емоційні нашарування, прагматичні відтінки значення та ін.; відтінки значення слова (емоційні, образні та ін.), додаткові до його денотативного (поняттєвого) значення [13, с. 335].

Отже, конотативна характеристика пов'язана не з раціональною, а з емоційною сферою психіки мовців. Комічний смисл може виникати, коли

денотативне значення слова не зазнає змін, натомість зміна конотації слова з позитивної на негативну (або навпаки) є обов'язковою умовою його актуалізації.

Конотація формується через різні чинники: ситуативно-психологічні (іронічність, евфемістичність, меліоративність, пейоративність, підсилення), соціально-лінгвістичні (жаргонність, розмовність, книжність), суто мовні (новизна, іншомовність, архаїчність, термінологічність), локальні (діалектність) і культурні (ідеологічність та культурні особливості) [14, с. 49].

Конотація не може бути статичною категорією, бо пов'язується з цілим спектром психічних та логіко-поняттєвих асоціацій, пов'язаних з мовною одиницею. Вона виникає тоді, коли мовна одиниця перебуває на шляху засвоєння її літературним мовленням, при цьому обов'язковою умовою її появи є синтагматичні зв'язки між лексичними одиницями. Оскільки конотація є динамічною категорією, вона виявляється у двох аспектах: як інгерентна (загальнономовна, узуальна) та як адгерентна (мовленнєва, оказіональна). Узуальна конотація вже усталилася в мові, є загальнозрозумілою і, зазвичай, відображена в тлумачних словниках за допомогою спеціальних ремарок типу *розм.*, *жарт.* і т. ін. Лексеми, які мають іронічну узуальну конотацію, у тлумачних словниках позначені ремаркою *ірон.* і розглядаються як різновид розмовної лексики, поряд із вульгарною, жартівливою, зневажливою, лайливою, фамільярною [39, с. 47].

Більшість слів у мові є багатозначними. Лексеми мають іронічну конотацію не в усіх значеннях, а лише в одному чи кількох, причому ці значення здебільшого переносні. Це закономірно, оскільки перенесення значення слова відбувається «заради емоційного забарвлення предмета, розкриття різних особливостей предмета» [14, с. 50].

Поняття інгерентної та адгерентної конотації стосується питання її об'єктивності чи суб'єктивності: на етапі виникнення конотативного змісту переважає суб'єктивність, але з часом, у процесі його відтворення, конотативні елементи значення поступово переходять у сферу об'єктивності. Це відбувається тоді, коли вони стають загальноновживаними серед мовців, передаються й сприймаються разом із самим словом. Такий процес відбувається у мовленні,

поширюючись на ширші мовні спільноти та поступово трансформуючись у ситуативно незалежні мовні значення. Як слушно зауважує В. Русанівський, «зміна суспільної оцінки денотата веде до того, що конотативне значення може ставати основним. Процес переходу нейтральних слів в емоційні внаслідок втрати зв'язку вторинного, емоційного значення з первинним, нейтральним, триває в мові постійно» [33, с. 27].

Лексеми, які мають узуальне комічне забарвлення, активно функціонують у сучасному українському стендапі. Серед них виділяємо кілька типів.

Лексеми, у яких при іронічному переосмисленні відбувається зміна і денотативного, і конотативного значень. Серед таких стилістично маркованих іронічних лексем можна виділити два підтипи: іронічне значення виникає внаслідок зміни денотативного прямого значення на антонімічне, протилежне. Такі лексеми – це узуально закріплені в мові антифразиси: *«саме найкраще рішення у тата: закрити шторкою вікно, коли розпочалась тривога»* [10]. Лексема «найкраще» у наведеному контексті вживається у іронічному значенні «найгірше», яке антонімічне до прямого «має позитивні якості, властивості, заслуговує схвалення».

Іронічне значення виникає внаслідок додаткових прирощувань смислу і не пов'язане із антонімічним слововживанням: *«дзвінок із месенджера фейсбуку – кринж»* [10]. Тобто це звичайний дзвінок, щоб розмовляти, але комік висміює цю оцінку мережу і говорить, що це не молодіжно і краще дзвінки робити в сучасніших соціальних мережах.

Лексеми, які мають іронічну, або навіть лайливу, конотацію у прямому їх значенні і виступають експресивними синонімами до нейтральних номінацій: *«факультет хитрож*пих – ось де вчать на орендодавця»* [3]. Слово «хитрож*пий» зафіксоване у словнику зі значенням «хитрий, корисливий, брехливий» [40, с. 385].

Отже, у сучасному українському стендапі активно функціонують різні семантичні типи лексики для іронічного позначення реалій, які закріпилися у мові як спеціалізовані узуальні номінації для вираження комічного смислу.

Одним із засобів створення ситуативної комічності є порушення звичної сполучуваності лексем, що виникає через поєднання елементів, які належать до різних функціональних або експресивних стилів мовлення. Наприклад, коли є поєднання розмовного та конфесійного стилю: *«православний вайбер: Богородиця та я», «православний тиндер – Еден», «віруючі люблять тройнічки: один Дух, другий батя , вся віра перевернулась»*.

Ще О. Потебня помітив, що «особливий рід стилістичної комічності виникає при усвідомленні (самим мовцем чи слухачем) протилежності між високим стилем словесної оболонки і ницістю думки» [30, с. 136]. Невідповідність стилю висловлювання і його контексту створює передумови для втілення підтекстової авторської суб'єктивно-оцінної модальності. У цьому випадку саме стиль виявляє протиріччя між поверховим і глибинним змістом. Також можна зауважити, що «включення слів і виразів одного стилю мовлення в інший завжди вимагає мотивації, зумовленості, бо існує певний зв'язок між предметом мовлення, характером тексту і способом вираження. Про один і той же предмет мовиться по-різному в тексті спеціальному і неспеціальному, наприклад, художньому. Тому випадки, коли переміщення елементів одного стилю в інший не мотивовані, можуть бути навмисним засобом створення комічного ефекту» [14, с. 51].

Посилаючись до стилістики декодування, комічний смисл у таких випадках виникає завдяки ефекту невинного сподівання [14, с. 51]. Ефект невинного сподівання полягає в тому, що на фоні збільшення впорядкованості елементів контексту з'являється елемент незначної передбачуваності, який є протилежним до сподіваного і вимагає через свою несподіваність збільшення активності читача чи слухача. З погляду теорії тексту іронічний смисл у такому випадку виникає через порушення власної норми тексту, оскільки такі сполучення є малоймовірними, створюють певні труднощі для правильного мовленнєвого прогнозування, а тому мають високий ступінь інформативності.

Аналогічну думку висловив і Ю. Лотман, стверджуючи: оскільки значущим є лише те, що має антитезу, то будь-який композиційний прийом стає смислорозрізнавальним, якщо він включений у протиставлення контрастної системи [14, с. 52]. Це один із засобів досягнення глибинної інформативності тексту, його естетичного впливу на реципієнта.

У сучасному українському стендапі для створення іронічного ефекту автор може використовувати змішання елементів різних функціональних або експресивних стилів.

Як відомо, терміни – це один із маркерів наукового функціонального стилю, завданням якого є точний і систематичний виклад наукових питань з метою опису, виначення і пояснення явищ природи і суспільного життя, повідомлення нових результатів досліджень. Відповідно до цих завдань наукового стилю основна функція термінів – точне позначення наукових понять. Терміни, які вживаються у науковому стилі, характеризуються такими особливостями: однозначність, незалежність від контексту, експресивна та емоційна нейтральність [7, с.150]. Використання спеціальної наукової термінології в мові художньої літератури має багаті стилістичні можливості, серед них – використання їх для створення комічного ефекту: «*Veni, vidi, vici* – як гасло для передвиборчої кампанії 13 століття» [1]. Латинський вислів, що в перекладі означає «прийшов, побачив, переміг», вжито серед загальноновживаної лексики. У результаті контрасту спеціальної і загальноновживаної лексики виникає комічний смисл.

Іронічний ефект також викликає взаємодія функціонально-стилістичного забарвлення терміна з контекстом художнього твору в оточенні емоційно-забарвленої лексики, часто зі зниженим компонентом значення: «*проходив тест на депресію і отримав мало балів, Антоне, ти мав отримати найвищі бали*»; «*терапія – це класна штука*», «*люди, які не займаються терапією – це ментальні кіндер-сюрпризи*», «*терапія краще ніж наркотики – на рейвах краще хай стоять терапевти: «що не бере ЛСД, на краще книжку Бергсона»*» [2]. Терміни у наведеному уривку вживаються в їх прямому значенні, проте емоційно

забарвлена лексика («*класна штука*», «*кіндер-сюрприз*», «*рейви*») створює контрастний фон, завдяки чому виникає іронія.

Один із прийомів використання стилістично маркованої лексики для створення комічного ефекту в сучасному українському стендапі – це зіткнення слів загальноновживаних із лайкою, інвективою та обценною лексикою. Тут головний акцент на просторічних елементах, бо саме вони порушують стилістичну однорідність висловлювання. Найбільш продуктивною групою стилістично зниженої лексики в сучасному українському стендапі є обценна лексика. До прикладу нецензурні слова: «*ах*ть*», «*пох*й*», «*бл*т*», «*с*ка*», які вживаються як вставні слова для підсилення виступу. «*На Хелловін чувак одягся в костюм у*бка*», тобто на свято Хелловіну всі одягаються якнайстрашніше, щоб лякати людей, тому нецензурне слово виражає щось «страшне або неприємне». Комік Антон Тимошенко в своєму виступі жартував про те, що відбувається в країні, про політиків та про Зеленського та його критику ООН: «*Ви робите повну х*йню*» – що означає, що ООН не робить нічого, задля перемоги та миру у світі. У кінці свого стендап-виступу комік сказав: «*жарти були роз*об*», аби підкреслити, що дійсно було дуже смішно та аудиторія була вкрай задоволеною.

Прослідковується також вживання у стендапі слів іншомовного походження: «*вайбер*», «*фейсбук*», «*інстаграм*», «*телеграм*», «*тіндер*», «*коуч*», «*донати*» «*коворкінг*», «*дедлайни*»; сленгізми: «*вайб*», «*кринж*», «*бедтріп*» тощо.

Отже, у сучасному українському стендапі загальнономовна тканина постійно збагачується елементами різних функціональних стилів. Це викликає у компетентного слухача додаткові асоціації та оцінки, формуючи унікальну образність, що відрізняється від традиційної тропеїчної. Оскільки конотація є складовою лексичного значення слова, використання у межах одного контексту слів із різних функціональних стилів або невідповідність стилістичних конотацій описуваній ситуації (розбіжність в експресивному стилі) призводить до порушення семантичної узгодженості. Семантична узгодженість передбачає наявність спільного семантичного компонента у двох елементах однієї синтагми.

Якщо ж у межах однієї синтагми зустрічаються не просто різні, а несумісні компоненти, це спричиняє порушення семантичної узгодженості. Поєднання елементів із різних стилів і реєстрів створює несподівані контрасти між різними сферами дійсності, що зафіксовані у тезаурусі реципієнта, і це, у свою чергу, породжує комічний зміст.

2.2 Логіко-сміслові засоби творення комічності

Протягом тривалого часу комічність асоціювали з антифразисом – тропом, що є різновидом енантіосемії і ґрунтується на використанні слова у значенні, протилежному його основному. Подібно до інших засобів вторинної номінації, в антифразисі перенесення значення здійснюється з метою емоційного забарвлення об'єкта, акцентування його різноманітних ознак та характеристик. Головною стилістичною функцією антифразису є створення комічного ефекту.

Головною стилістичною функцією антифразису є створення комічного ефекту. У цьому тропі перенос значення базується на енантіосемії – властивості мовної одиниці виражати протилежні значення без зміни своєї форми. Енантіосемія тісно пов'язана з явищами антонімії та синонімії і може виникати через потенційні антоніми. На відміну від актуалізованих, потенційні антоніми — це такі протилежності, які безпосередньо не представлені у тексті, але можуть бути інтуїтивно визначені завдяки асоціативному зв'язку, що виникає у свідомості на основі мовного досвіду. Саме потенційні антоніми, що представляють опозицію як нереалізовану можливість, відіграють у мовленні значну роль завдяки здатності викликати протилежні за значенням одиниці [14, с. 55].

Головною ознакою антонімів є протилежність семантики. Проте, як зазначає В. Русанівський, «існує такий взаємозв'язок між семантичним розвитком слова і антонімією: протиставлення слів передбачає існування в кожному з них спільної семантичної основи» [33, с. 30]. Спільність семантичної основи також є ознакою синонімів - лексичних одиниць, що виступають носіями

однієї або кількох тотожних сем. Решта сем у кожному з синонімів переважно позначають різні денотати і сигніфікати, проте, як вважає В. Русанівський, в певних позиціях ці семи нейтралізуються, внаслідок чого синонімічні слова можуть взаємозамінюватися [33, с. 36]. Синонімія – одна з ознак варіативності мови, яка полягає у можливості висловити ту саму думку різними способами, а головне – з різним ступенем емоційної оцінки.

«*Матюкаюся, свята людина, Господи, вибачте*» – у лексемі «свята» актуалізується сема «морально чистий, благородний, бездоганний у житті, поведінці». Із контексту ж зрозуміло, що людина не наділена цими рисами, її поведінка заперечує їх наявність у нього. Тому слово «свята» тут набуває іронічного звучання, бо не відповідає характеристиці героя.

У стендап-виступах українських коміків іронічний смисл досить часто передається за допомогою епітета – одного із найдавніших образних засобів мови. За визначенням Л. Мацько, епітет – це «художнє, образне означення, що підкреслює характерну рису, визначальну якість явища, предмета, поняття, дії» [23, с. 10]. Тропеїчна суть епітета полягає в тому, що, крім реальних ознак предмета, він може позначати неіснуючі, уявні, бажані. Епітет творить образ разом із дистрибутом – словом, яке він образно характеризує. У випадку творення епітетом іронічного смислу саме він, а не дистрибут є центром його реалізації, бо в смисловій структурі означення (епітета) сема оцінки є домінуючою: у наведеному прикладі в атрибутивному словосполученні «*гумористий нуль – дизель шоу*» дистрибут «нуль» має негативну оцінку, а прикметник «гумористичний», ужитий у позитивному значенні «жартівливе», – негативну. Унаслідок взаємодії позитивної оцінки дистрибута та негативного оцінного значення вжитого при ньому означення-епітета виникає іронічний смисл. Це пов'язано з тим, що означення загалом і епітет зокрема має послаблене номінативне значення, натомість актуалізує ознаку кваліфікативного характеру, що й призводить до індукування емоційно-оцінних сем [19, с. 20]. Та й сама природа епітета – вносити суб'єктивний компонент у значення – сприяє прямому або опосередкованому вираженню оцінки мовцем: «*мав отримати найкращу*

депресію» дистрибут «депресія» має нейтральне аксіологічне значення, іронія виникає завдяки епітетові «найкращу», який образно характеризує дистрибут, надає йому суб'єктивно-оцінного відтінку шляхом переосмислення під впливом контексту позитивної оцінки на негативну (оказіональний синонім до слова «найкращу» – «найгіршу»).

Для створення комічного ефекту з іронічним епітетом поєднуються іменники-дистрибути певної семантики. Найчисельнішу групу становлять іменники на позначення особи та різних її характерологічних ознак, яким ужитий з ними епітет дає іронічну характеристику. Серед таких лексем виділяються іменники, які позначають:

- **особу за професією чи родом занять:** *«конч*ний дріфтяр»* про людину, яка їздить на машині зі звуком, що викликає тригер у 22:30, особливо під час війни; *«пустити Пирогова по Кримському мосту, бо він російський лікар, просто працював у Вінниці», «томатний сомільє», «президент комік», «благодатний Огнєвіч»* (про Злату Огнєвіч), *«технічний кандидат», «політична секс-працівниця».*

- **особу за соціальним статусом:** *«гумористичний ухіянт»* – про коміків; *«Коломойський – патріот»* – про те, що він має 3 громадянства, *«не називайте малоросом, я виступаю англійською, називайте small Britian man, little Britian».*

Іронічна характеристика особи може даватися й опосередковано:

- **через іронічне означення її поведінкових характеристик:** *«конч*ний», «екофлоу – 60 тис. грн., не так і темно, краще темно і є 60 тис., аніж світло з 0 грн., не хочу купляти екофлоу, щоб бачити, що я бідний», «хитрож*ні орендодавці», «ти вже немолодий, порівнює аудиторію на вік».*

- **іронічне означення частин тіла людини:** *«лід робити у вигляді пенісів»,* жарт про *«конспектом по хл*балу росіянам»* – обігрує це, тим що має таку компетенцію, бо він військовий юрист, *«демону у роті», «безглютенове тіло хреста для веганів»* – про блокаду зерна та Папу Римського, у коміка запитували

у, чи можна дітям відвідувати його концерт, бо виступ має вікове обмеження і це порівнює як *«записка від руки написана»*.

У стендап-виступах глузливе або іронічне ставлення автора до зображуваної дійсності може передаватися за допомогою стилістичного прийому порівняння. Цей прийом полягає у зіставленні різних явищ, понять або предметів на основі їхньої подібності чи спільних рис. Використання такого прийому сприяє виникненню в свідомості читача асоціативного поєднання двох уявлень [14, с. 65].

Специфіка виникнення комічного смислу при застосуванні стилістичного прийому порівняння полягає в тому, що значення слів, які використовуються у цих конструкціях, не зазнають змін. Комічне тут виникає шляхом кореляції семантики порівняння з описуваними фактом, подією, явищем, часто за допомогою контексту.

Аналіз комічного у сучасному українському стендапі свідчить про те, що імпліцитна комічна модальність при порівнянні виникає у таких випадках:

- **коли об'єкту порівняння приписуються невластиві йому якості шляхом порівняння з іншим об'єктом, у якому ці якості відсутні:** *«зачіска як подмишка ведмедя», «виглядаєш як катишек на светрі», «як Анжела Девіс в тілі чоловіка», «був одягнений ніби як придумав Майдан».*

- **унаслідок реалізації суперечності між реальними якостями денотата і його авторською характеристикою, коли вибраний для порівняння об'єкт містить негативні для автора конотації:** *«російська мова як куріння, погана звичка, яку важко кинути»; «телефон працює як Янукович, коли глюче, плутає букви»* – тут комік порівнює, що політик не дуже розумний і часто плував букви, забував слова.

- **при несподіваних авторських асоціаціях, коли порівнюються об'єкти віддалених предметно-сміслових сфер:** *«для беркута був як печиво-передбачення»* – про те, що в кишнях мав були папери, на яких надруковано філософсько-політичні праці філософів, а особливо праця Ніколи Макіавеллі

«Державець», які співпадали з поглядами беркутів і влади. У виступах стендап коміків зустрічаються й протилежні випадки, коли об'єкт матеріального світу порівнюється з ідеальним уявленням: *«Укрзалізниця не рай звісно, але купе трохи як гроб»* – жарт був про бабусю, яка не хотіла переїжджати і сказала, що вона помре, але пожартували, що в потязі не найкраще місця для цього. Усі типи порівнянь можуть містити натяк на якусь реалію об'єктивної дійсності, яка здатна викликати у свідомості читача стійкі асоціації. Комічний ефект такого порівняння виникає через його несподіваність: *«краще ніж медична марихуана, яка знімає біль, це голос Зеленського»* – тобто голос у політика миротворний, який дійсно може заспокоїти. Виділяється також група стійких фольклорних порівнянь, які виконують функцію непрямого експресивно-комічного заперечення: *«у нас тут все одно за півроку життя в окупації, у нас тут матюкаються немов водички п'ють»*, що означає, нічого страшного, все добре.

Отже, комізм у вигляді порівняння не посилює якість, а навпаки, вказує на повну її відсутність і наявність протилежної (зазвичай негативної) якості або дає іронічну характеристику зображуваному завдяки порівнянню його з іншим, віддаленим від нього, об'єктом.

Метафора теж є виявом комічного у стендапі. Метафора – це троп, який виникає внаслідок накладання на пряме значення слова під впливом вузького чи широкого контексту додаткового смислу, який стає домінуючим. Пряме ж значення слова втрачає свою роль, виступаючи лише орієнтиром для авторської асоціації. У результаті метафоричне значення слова передає «нерозкладне уявлення, у котрому поєднані ознаки різних предметів» [7, с. 57].

Метафора традиційно співвідноситься із експресивно-емоційною функцією мовлення, тому в ній потенційно закладена здатність до передачі комічного смислу.

Між значенням лексичної одиниці та поняттям існує взаємозв'язок. Усі повнозначні слова в мові відображають систему понять, які формуються у свідомості людей завдяки сприйняттю явищ дійсності та їх осмисленню через мову. Поняття закріплюються у свідомості за допомогою матеріальних знаків –

слів. Водночас значення слова не є тотожним поняттю. Поняття – це думка про предмет, явище, властивість чи дію, що виокремлює їхні найсуттєвіші ознаки. Значення слова – це історично сформований зв'язок між звуками, що входять до складу слова, і предметами чи явищами дійсності. Воно не охоплює всіх ознак, властивих поняттю, а лише вказує на нього, виконуючи функцію знака. Тому механізм творення метафори залежить не лише від значення слова, а й від поняття, яке це слово позначає, або навіть від ширшого концепту.

Аналіз метафор у сучасному українському стендапі показав, що вони є ефективним засобом вираження комічного смислу. Комічне може реалізовуватися через метафори двох видів: антифразисні та okazіональні.

Антифразисна метафора – це така метафора, у якій на метафоричне значення слова здійснює вплив його пряме значення, закріплене у свідомості мовців з певною (позитивною чи негативною) конотацією. Як слушно зазначає Н. Гудмен, іронічний смисл при такому метафоричному вживанні слів виникає тоді, коли порушується критерій істинності, тобто коли метафора, сприйнята буквально, є недоцільною в даній ситуації [14, с. 69], наприклад: *«веганський ядерний удар, на безурановому паливі, соєвий уран»*, *«ядерний удар pet-friendly – помирають тільки люди»* – комік жартує про обстріли, ядерну війну та інші серйозні теми, використовуючи іронію та антифразисні метафори, щоб висвітлити абсурдність війни та її вплив на суспільство.

«Нащо мені окоп, я вже в дофаміновій ямі, тут купа місця» – тут комік жартує про людей, які вживають наркотичні речовини, але дофамін відіграє ключову роль у регуляції настрою, емоцій та поведінки, найчастіше вживається як визначення гормону радості. Але найважливіша роль дофаміну – це стимулювання до дій (рушій). Завдяки йому ми отримуємо енергію рухатися вперед, долати труднощі, реалізовувати мрії. Тобто тут комізм у тому, що є настроїв та радисть, але стимулювання до дій немає під наркотиками.

«Кладовище ідеальний коворкінг – працюєш в тиші і бачиш всі дедлайни плюс нескінченна кількість цукерок та печива» – метафора «кладовище це

ідеальний коворкінг» зазвичай викликає негативні асоціації, але тут відбувається зміна конотації на позитивне внаслідок вживання у незвичному контексті.

Механізм утворення комічного смислу в антифразисній метафорі подібний до механізму антифразису. Однак, на відміну від нього, антифразисна метафора створює комічний ефект, доповнений образними асоціаціями, що додають змісту більшої складності.

Оказіональна метафора передає космічний смисл завдяки зближенню віддалених, несумісних понять, які поєднуються завдяки авторському намірові передати комічне ставлення до зображуваного [14, с. 70]: *«путін гриб, я тоже гриб, щас я проросту до нього і все з ним зроблю»* – метафора, в якій перенесення робиться за моделлю «людина – нежива істота, рослина», дискретні предмети, метафоризуючись, здатні набувати комічного смислу завдяки додатковій конкретизації, яка поглиблює аналогію неживого предмета з особою.

У науковій літературі комплекс явищ під назвою «гра слів» звичайно розглядається не як єдине поняття з кількома різновидами, а диференційовано. Сам термін «гра слів» функціонує в мовознавстві переважно як абсолютний синонім терміна «каламбур», тобто в значенні такого обігрування однокореневих і співзвучних слів, яке призводить до створення гумористичного, сатиричного або іронічного ефекту [43, с. 107]. Найбільш адекватним є розгляд поняття гри слів як родового щодо цілої низки видових явищ (обігрування значень омонімів, паронімів, okazіональні авторські новотвори тощо), що об'єднуються між собою особливим значенням звукової і взагалі формальної сторони мовних одиниць і спеціальною заданістю використання таких їхніх особливостей.

Значні стилістичні можливості для гри слів закладені в омонімії. Зокрема, у сучасному українському стендапі у коміків зафіксована гра слів, яка базується на омонімії службових слів: *«фонд «Повернися живим», з яким співпрацює Уклон передав 14млн, і багато хто з росіян НЕ повернувся живим»*. Тут гра слів будується за допомогою частки «НЕ», яка заперечує, щоб росіяни помирили та не верталися додому. На продовження цього жарту комік продовжує за допомогою займенників створювати у жарті гру слів: *«Уклон – рухай свій світ, а окупантів*

– *на той світ*». За допомогою присвійного займенника «свій» та вказівного – «той» створюється антонімічна сполука та протиставляється напрямок «рухів».

Різновидом прийому гри слів є такий, коли взаємодіють два омоніма, один з яких є загальнономовним, а інший має обмежену сферу функціонування: «це міг *МіГ*», коли говориться про тривогу та її причину, зліт «*МіГу*» – радянський двомісний надзвуковий всепогодний винищувач-перехоплювач дальньої дії, а дієслово «міг» вживається у значенні «бути в змозі, в силах що-небудь робити», що є загальнономовним.

Ще може бути присутня гра слів за допомогою омофонів – різні слова, які збігаються за своїм звучанням, але мають різне написання [41, с. 66]. «*Надія Савченко, корона її не буде чіпати, бо втратити таких людей не вигідно, бо вона є головною його надією*» – два омофони Надія та надія, де перший це жіноче ім'я, а другий має значення «про того (те), на кого (на що) можна надіятися, покладатися, хто (що) є відрадом, опорою для кого-небудь».

Комічного ефекту у виступах набувають міжмовні омоніми. Перекладач, який погано орієнтується в іноземній мові, може значно спотворити зміст оригіналу через свою неуважність. Наявність одного або кількох спільних значень слів різних мов, що мають подібну звукову форму, призводить до механічного перенесення й інших значень слова рідної мови на іноземне слово, що майже позбавлене такого значення. Звичайно, для того, щоб уникнути таких помилок, треба знати предмет перекладу, досконало володіти мовою оригіналу та його лексико-граматичними особливостями у зіставленні з рідною. Наприклад: «*Антон Сексес*» – гра слів виходить за допомогою зміни на іншу літеру при вимові англійського слова «*success*», що в пререкладі означає «успіх».

Під час використання полісемії слів рідко виникають оказіональні контекстуальні значення, а одночасно реалізуються у контексті два значення полісемічного слова. У контексті, як правило, створюється не нове, протилежне прямому значення слова, а реалізується відношення між значеннями двох лексико- семантичних варіантів полісемічного слова. Саме реалізація цього відношення слугує основою для виникнення імпліцитного модального значення.

Комік створює такий контекст, у якому полісемічні слова чи вирази сприймаються у двох різних значеннях, повторюючись або не повторюючись.

Висновки до розділу II

Аналіз мовностилістичних засобів творення комічного у сучасному українському стендапі було встановлено: лексико-стилістичні засоби, логіко-сміслові засоби. Основою для створення комічного ефекту є використання стилістичних прийомів, зокрема іронії, антифразису, епітетів, порівнянь, метафор і гри слів. Комізм часто виникає через переосмислення денотативного і конотативного значень слів. Особливе місце займає порушення стилістичної однорідності через зіткнення елементів різних мовних стилів (нейтрального, розмовного, обсценного тощо).

За допомогою використання омонімів, паронімів, іншомовних запозичень, а також оказіональних утворень створюється багатосаровий комічний підтекст, що вимагає від слухача високого рівня мовної компетенції.

Гра слів ґрунтується на порівняннях, багатозначності, метафоризації та асоціативності, що дозволяє створювати несподівані комічні ефекти.

Важливу роль грає соціокультурний контекст. Стендап як жанр є дзеркалом сучасного суспільства, відображаючи актуальні теми, соціальні виклики та культурні реалії. Використання сленгу, іншомовних слів та політичних алюзій підсилює зв'язок із сучасністю. Невідповідність між високим і низьким стилями мовлення часто використовується як засіб висміювання соціальних чи культурних явищ.

Також комізм виникає через порушення очікувань слухача, несподівані контрасти, зіставлення невідповідних елементів або градацію від серйозного до абсурдного. Особливо продуктивним є використання іронічних конотацій, стилістично маркованої лексики, а також синтезу елементів різних мовних стилів.

Отже, сучасний український стендап демонструє високу динаміку розвитку мовних засобів, підвищуючи вплив комедії як інструменту соціальної критики, рефлексії та емоційного зв'язку зі слухачем.

РОЗДІЛ III

СТЕНДАП ЯК ЖАНР РОЗВАЖАЛЬНОГО ДИСКУРСУ

3.1 Особливості стендап-текстів як жанр розважального дискурсу

Комічне є невід'ємною частиною будь-якої культури, тому вивчення цього явища представляється нині надзвичайно актуальним не тільки з погляду його репрезентації на вербальному й кінетичному рівні окремо взятої мовної особистості, але і як відбиття своєрідного тезаурусу комунікативно-релевантних знань усього соціуму. Особливе значення має вивчення взаємодії різних мовних культур у процесі міжкультурного спілкування.

Дослідження комічного в лінгвістиці не можуть залишатися осторонь від провідних тенденцій сучасної науки. Орієнтація сучасної лінгвістики на функціональний аспект мовних одиниць у контексті дискурс-аналізу визначила нові підходи до вивчення комічного тексту, що дало можливість виявити його тексто-дискурсивні параметри та представити як холістичну одиницю в єдності формальних, тексто-композиційних і функціонально-комунікативних параметрів.

Оскільки дискурс є «мовою, що занурена в життя», він розглядається як організований засобами мови (тобто соціальним образом) і реалізований у мовленні (письмовому або усному, що індивідуалізує соціальне) спосіб формування і формулювання думки в ході спілкування людей один з одним [6, с. 11]. Кожна сфера життєдіяльності відображається й оформлюється в окремому типі дискурсу.

Під терміном «дискурс комічного» розуміється текст, що характеризується використанням певних лінгвістичних та екстралінгвістичних засобів для реалізації домінуючої глибинної комічної (сміхової) інтенції. Такий текст динамічно розвивається в контексті сміхової та ігрової комунікації. На відміну від комічного тексту, який виступає як статичний продукт мовленнєвої діяльності, комічний дискурс охоплює динамічний процес когнітивного та

комунікативного характеру, ситуацію (фрагмент об'єктивної реальності, на тлі якої відбувається мовленнєвий акт), а також результат мовної діяльності.

Дискурс комічного є багатовимірним і часто розмитим явищем, тоді як комічний текст існує у двох або трьох вимірах. Додатковий вимір дискурсу пов'язаний із когнітивним сприйняттям інформації, яке проходить через призму певних когнітивних упереджень. Іншим важливим виміром є соціальний контекст сприйняття, який по-різному впливає на ставлення до інформації залежно від ситуації. Крім того, екстралінгвістичні фактори, такі як інтонація, просодика, міміка та жести, додають ще один рівень до розуміння дискурсу.

Комічний дискурс вже не одноразово ставав предметом досліджень українських лінгвістів. Т. Пилипчук називає стендап найстарішою, найуніверсальнішою, і водночас найпростішою і найзначимішою формою гумористичного вираження. Це найчистіша комунікація між публікою та коміком, яка виконує по суті ті самі соціальні та культурні ролі в практично всіх відомих суспільствах минулого та сьогодення [29, с. 51].

Панченко С. вважає жанр стендапу потужним засобом організації комунікації і впливу на широку глядацьку аудиторію [28, с. 120].

Комічному дискурсу притаманні такі характеристики:

- учасники – адресант (стендап-комік) і адресат (глядач),
- місце (театральні майданчики),
- час (переважно, вечір),
- мета (розсмішити адресата),
- жанри (жарти).

Монолог у комічному дискурсі є своєрідною ілюзією діалогу. Діалогічність інтерпретується адресатом як жарти, її осмислення та вербальна або невербальна реакція на жарт. У КД діалогічність представлена в манері подачі жартів. Стендап-комік повинен створити видимість діалогу з адресатом.

Стендап (стендап-камеді, стендап-комедія; англ. Stand-up comedy) – це сольний гумористичний виступ перед аудиторією, що є одним із жанрів

розважальних програм. Цей жанр виник і прижився в Сполучених Штатах Америки, потім у Великобританії відповідно до традицій американських розважальних шоу. Від американських і англійських театральних майданчиків цей жанр успадкував дух зухвалості, необмеженість вільної імпровізації і вигадливих, на межі ризику, ігор з публікою, часто для таких виступів організовуються спеціальні комедійні клуби (англ. Comedy club) [27, с. 34].

Стендап вважається індивідуальним жанром, оскільки коміки вважають, що історії та жарти, які вони розповідають, повинні зацікавити майже всю публіку у залі. Відмінними рисами стендап-комедії в рамках даного дискурсу є різноманітні жарти, комічна тональність, ігровий модус комунікації, динамічність, ненормативність, порушення логіко-понятійних та онтологічних норм, а також когнітивні механізми реверсивності [21, с. 20].

Стендап-комедія містить основні риси інших жанрів комічного інституційного дискурсу, що пояснюється тривалою історією становлення популярності цього жанру в англomовному соціумі. Для стендап-комедії характерні імпровізація, сучасність, схожість з реальністю, що проявляється у використанні форм теперішнього часу [22, с. 20].

Стендап-комедія об'єднує декілька мовних жанрів, які формуються в умовах комічного інституційного спілкування і відповідають низці правил:

- 1) викликати сміхову реакцію глядачів;
- 2) жарти повинні бути оригінальними і цікавими;
- 3) автор повинен зберігати логічну послідовність та дотримуватись обраної теми виступу [27, с. 35].

Стендап-комедія поєднує кілька комічних мовних жанрів, які є результатом нестандартного, творчого мислення мовця, спрямованого на досягнення комічного ефекту. Ці жанри виникають у межах інституційного комічного спілкування і повинні відповідати певним критеріям: провокувати сміхову реакцію, бути оригінальними та цікавими. Основною одиницею в стендап-комедії є жарт, який у англomовному середовищі називають *joke* або *gag*. Матеріал, що його комік готує для виступу, отримав назву *material* або *routine*, а

жарти, об'єднані спільною темою, називають *bits*. Існує також специфічний вид жартів, таких як *capper*, що завершує виступ [22, с. 118].

У цьому контексті ми використовуємо таку термінологію: жарт є основним мовним жанром комічного дискурсу. У межах стендап-комедії він поділяється на такі види: анекдоти, однорядкові жарти, інвективи, гумористичні оповідання, сатиричні історії та іронічні розповіді.

Слід також взяти до уваги класифікацію дискурсивних категорій запропоновану О. Лобовою та їх відображення в оунікативному дискурсі [27, с. 35].

1) Театральність є основною рисою. Залежить це від того, наскільки правдоподібно і вміло комік розповідає жарт, чи досягне він своїх прагматичних цілей. Виступи стендап-коміків – це, як правило, гра одного актора, в якій важливо все: лексичні та стилістичні засоби комічного, невербальні інтенсифікатори (міміка, жести), інтонація та темп вимови.

2) Цілісність комічного інституційного дискурсу виражена смисловим реверсом, тобто зверненням до смислових компонентів жарту, без яких неможлива кульмінація. Цей смисловий компонент може проявлятися як у вербальній формі, наприклад, через окрему лексему, так і у невербальній – за допомогою жестів, міміки, рухів тощо. Змістовний реверс сприяє збереженню та доповненню основної ідеї жарту.

3) Діалогічність в дискурсі досягається за умови взаємодії адресанта і адресата. У КД адресантом є стендап-комік, а адресатом – глядач. Взаємини між коміком і слухачами є нерівноправними: комік домінує над глядачем, визначаючи тон і стиль виступу, а також спрямовуючи вибір тематики жартів.

4) Інформативність. Тема жарту повинна бути знайома і добре відома адресату. Жарти відображають реальність і мають інформативне наповнення. Їхній зміст і тематика визначаються історичними та соціальними умовами. Основою для жартів часто стають актуальні питання та проблеми, що стосуються як окремої людини, так і суспільства в цілому. В американській культурі спектр тем для жартів надзвичайно широкий. Найпоширенішими є теми, пов'язані з

політикою, релігією, сексуальними меншинами, сімейними відносинами, дружбою, дітьми, тваринами тощо. Якщо говорити про український стендап найпоширенішими темами є політика, війна, корупція, мовне питання, родина, релігія, пандемія, ситуації з життя коміка.

5) Цілеспрямованість. Будь-який дискурс має певну мету. Вибір вербальних і невербальних засобів визначається орієнтацією на аудиторію, оскільки мовець формує комічний інституційний дискурс (КД) із конкретною метою та установкою. Відповідно до цієї установки обираються стратегії та тактики спілкування. Основна ціль мовець у КД – розвеселити слухачів, тоді як другорядні цілі можуть включати висміювання недоліків суспільства, критику влади чи окремих груп людей.

6) Інтертекстуальність. Анатолій Загнітко трактує це поняття так: «вияв інтерсеміотичності (присутності) в тексті у вигляді включення до його тканини фрагментів або відповідних елементів інших текстів у вигляді маркованих чи немаркованих цитат, алюзій, реміні сценцій, що утворюють з відпо ідним авторським текстом особливе смислове ціле» [13, с. 266]. КД містить велику кількість інтертекстуальних елементів, таких як алюзії, цитати, ремінісценції, імена відомих особистостей і т.д. Необхідно відзначити, що в комічному дискурсі інтертекстуальні елементи “мають чітко виражену експресивну функцію” [27, с.36].

Отже, через жарти в жанрі стендап-комедії комік висвітлює суспільні протиріччя, окреслює цінності та демонструє образ людини в соціальному контексті. Це дозволяє дослідити порушення соціальних норм і стереотипів у суспільстві. Глибокий аналіз жанру стендап-комедії в межах комічного дискурсу дає змогу визначити його характерні риси, дослідити ключові категорії та функції, а також запропонувати власне визначення цього виду дискурсу на основі отриманих результатів.

3.2 Мовні засоби комічного у стендапі Василя Байдака та Антона Тимошенка

Протягом останніх років український стендап зазнав чималого розвитку. Зокрема поступово зріс інтерес з боку глядачів. Такі дії сприяли появі нових коміків, а відтак і стендап клубів. Важливу роль у цьому процесі відіграв Інтернет, за допомогою якого кожен комік тепер може ділитися своєю творчістю і для цього не потрібно йти на телебачення й слідувати цензурі чи радянського типу жартам, які довго побутували в українському комедійному просторі. Стендап стає проявом незалежного українського гумористичного ринку.

Аналізуючи мовні засоби в сучасному українському стендапі, було визначено, що лінгвістичними чинниками творення кумедних образів та ситуацій є такі групи:

- слова іншомовного походження: *«банка для донатів», «коуч», «Тиндер», «Вайбер».*
- суржик – наслідки лексичної та граматичної інтерференції: *«телік», «тревожний чемоданчик», «пакет», «одеяла», «це тобі повезло», «появиться дівочка, все пройде», «тройнічок», «батя», «в смисле», «поняв», «канєшна».*
- сленгізми, арготизми: *«кринж», «бабки»* (про гроші), *«пограти на губній гармошці»* (у в'язниці).
- інвектива та обценна лексика: *«с*ка», «ах**ть», «бл*ть», «л*х», «пох*ю», «роз*об», «нах*й»* [4, с. 14].

Сучасний український стендап активно залучає різні мовні явища, одним із них є суржик. Комік може встановити контакт з аудиторією за допомогою суржика, оскільки він пов'язаний з буденністю та реаліями життя, викликає сміх через карикатурний характер. Через використання суржику коміки часто демонструють іронічне ставлення до соціальних і мовних явищ.

Суржик — це явище мови, яке виникло через тривалу взаємодію української та російської мов, і досі існує в різних регіонах України. Хоча суржик

часто сприймається як мовне порушення, він водночас є інструментом для підкреслення мовних і соціальних відмінностей.

Суржик потрактовують як українсько-російський мовний гібрид, що є наслідком штучного поєднання елементів російської й української мов та порушує норми української літературної мови [36, с. 7].

Василь Байдак – один із найвідоміших українських коміків у сучасному стендапі, який майстерно використовує суржик для створення яскравих персонажів. Його виступи часто засновані на образах "звичайних людей" із сіл або невеликих міст, які опиняються у смішних ситуаціях через своє нерозуміння сучасного життя чи мовні труднощі.

У його монологах часто присутні репліки на кшталт *«Та шо там?»*, *«Ну то таке»*, *«повезло»*, *«не ну а шо»*, що підкреслюють спрощеність мовлення персонажів. Саме така манера мови допомагає коміку швидко досягти контакт з аудиторією, адже вона нагадує звичну для багатьох слухачів комунікацію в побуті [5, с. 102].

Такоє комік у своєму виступі пародіює некультурних чоловіків, які висміювали зачіску Василя, використовуючи суржик з інвективною лексикою. Ім'я Валерій звучить як *«Валера»*, ім'я Олег як *«Олежа»* або *«Алежик»*, звертання до людей *«Шо тебе – постригти?»*, *«братан»*, *«чувак»* тощо.

Антон Тимошенко теж використовує суржик у своїх стендапах, де висміює соціально-побутові ситуації. У своєму виступі комік розповідав про мовну поведінку людей, яка, на його думку, поділяється на три категорії: українськомовні, російськомовні та ті, які послуговуються суржигом. Щоб охарактеризувати останню категорію, він узагальнив таких людей та виясміяв це: *«є такий Далай Лама з Білої Церкви, який каже: «я не понимаю, в чом проблема, все у світі пов'язано, якщо немає слова, просто подставляеш друге і ти в потоке»»* [5, с. 102].

До теми про суржик та мовне питання Антон вдається часто і неодноразово жартує про це. Щодо мовного питання та українізації ставиться лояльно та говорить, що змушувати людей не потрібно, але сам почав виступати

українською півтора року тому і про це жартує так: *«почав виступати українською півтора року тому, зараз так приємно, ніби вчасно вклався в біткоїн, знав, що ця тема ще буде»*.

Про людей, які послуговуються суржиком, говорить, що *«ці люди переграли в шахи україномовних та російськомовних людей»*. Саркастично комік жартує про полтавчан і як в росії зробити так, щоб там заговорили суржиком і привчались до української: *«треба тищу полтавчан, яких скидаємо в москву і через рік путін на суржикіку *баше»*.

Про проблему мовного закону в Україні та як бути людям, які говорять суржиком: *«в них буде штраф або знижка від повної суми штрафу»* іронічно Антон зачепає цю тему. Люди, які послуговуються суржиком, думають, що вони розмовляють українською мовою, але це ж не літературна українська мова, тому якщо уявити цю ситуацію це буде приблизно так: *«не поняла за шо оштрафована»*. Антон Тимошенко за допомогою жартів завуальовано говорить про те, що функціонування закону про мову це вкрай складне питання та призводить до дискусій у суспільстві, а й інколи до конфліктів.

Мовний конфлікт в Україні дуже актуальна тема, це є складним і багатограним питанням, яке стосується як історичних, так і сучасних аспектів суспільного життя. Ця тема часто стає матеріалом для жартів, оскільки вона викликає емоції і має соціальний резонанс. Коміки використовують мовне питання для сатири, щоб висвітлити абсурдність деяких стереотипів або ситуацій.

Антон Тимошенко на своєму сольному концерті «Поза політикою» говорить про мовну проблему та розділяє це на 3 акти. Перший акт він називає *«утиски російськомовних або утісненіє»*. Деякі люди говорять, о вкрай складно вивчити українську мову, хоча українська мова завжди викладалася в школах, звучала на телебаченні, тому так може стверджувати тільки недосвідчена людина. Таку категорію людей Антон іронічно порівнює з тим, якби люди не вміли рахувати і говорили *«знову ці цифри на касі»* і перефразовує відому фразу *«так історично склалося...»*, яку нав'язує росія: *«исторически сложилось, что в*

нашем регионе не умеют считать, шарий говорит: «можешь не считать, если не хочешь»», таким прикладом Антон говорить, що необхідно вчити мову. Другий акт називає «патріотичність». Говорить, що це впровадив ще Петро Порошенко, коли національна ідея полягала в 3 поняттях: «армія, мова та віра» і також іронічно говорить, що якщо прибрати поняття «мова», то залишиться ісламська держава. Третій акт: висновки. Це своєрідний підсумок всіх конфліктів навколо цієї теми і тут Антон згадує про суржик та таку групу людей, які стверджують, що українська мова поділяється на 20 регіональних мов: одеська, харківська тощо. Але такі люди просто не можуть опанувати себе та перейти на українську мову. В одному виступі він також обіграє це: «термінал на касі самообслуговування вивчив українську – при оплаті написав Слава Україні; термінал вивчив українську!». На продовження реального випадку з терміналом, комік починає уявляти термінал, який не може вивчити українську, тобто прирівнює це до російськомовних людей. Пародює термінал російською мовою: «на складі стоять декілька терміналів, в яких «не получається по українські, не могу реально, меня постоянно коротит, понимаешь, надо прошивку менять, так исторически материнка сложилась, вообще причем тут язык, разработчики на верху посорились, я маленький терминал, что я могу»».

Якщо повернутись до мовних засобів, іронічного відтінку набувають використання фразеологічних одиниць, прислів'їв та приказок, лайливих виразів. Вираз «срав, пердів, з гори летів», що означає «нестримність» – цитата про життя в період війни з даркнету української культури та ще цитата мами Василя Байдака, яку та використовувала в різних життєвих ситуаціях. Далі у виступах комік використовує варіацію цієї фрази «срав пес, летіли гуси».

Антон Тимошенко часто в своїх виступах пародює та цитує свою маму. Мама у коміка з росії та говорить російською мовою, тому всі цитати він передає її мовою. Часто з батьками він дискутує про політику, але обговорює це недовго, «щоб залишатись родиною». Одного разу родина Антона вирішила пообідати, «але ми так розговорилися про білорусь, що суп їли холодним». Щоб закінчити дискусію, особливо на політичну тему, мама коміка завжди використовує такий

аргумент: *«Антончик, это ж все не важно, самое главное здоровье»*. Також коли Антон перевіз свою родину до Києва, так як він з Нікополя, а ситуація доволі складна та небезпечно жити в цьому місті. Мама коміка дуже переживала щодо мови, боялась ходити до магазину: *«меня киявляне убьют за русский»*, на це Антон саркастично відповідав *«мамо, та якби ж»*, але вертаючись з магазину сказала, що *«зря переживала, тут все говорят на русском»*.

Про стереотипність і людей старшого покоління теж жартує на прикладі своїх батьків. Антон допомагав батькам з грошима, коли вони переїхали до Києва, але вони їх не витрачали, запитавши, комік отримав таку відповідь: *«это ми тебе откладываем, тебе денюжки важнее»*. Також батьки не вірили в стендап і що це може бути професією, говорили *«поискай работу в офисе, стендап не принесет доход»*. Також Антон Тимошенко знімав шоу «Загони», яке дивилась мама і запитала в нього: *«тебя что мало хвалили мы?»*, Антону дійсно не вистачало вербальної підтримки, компліментів, те що «молодець», на що мама теж мала відповідь *«не хвалили специально, не хотели тебя зглазить»*, іронічно говорить, що треба було назвати шоу «Забобони».

Антон Тимошенко будує жарт, спираючись на цитату з Біблії: *в 1ому посланні до Коринфян апостол Павло сказав : «Хіба ж не знаєте , що ви – храм Божий і Дух Божий живе у вас? Якщо хто зруйнує храм Божий, того покарає Бог; бо храм Божий святий, а цей храм – ви»*. А потім модернізує її: *Тобто ви , кожен з вас – це храм і, якщо не вакцинуєтесь, вас закриють на локдаун нах*й»*.

Обидва коміки вдаються до пародійного перероблення афоризмів та цитат із художніх творів. Василь Байдак також використовує цей прийом у виступах, наприклад *«я чуть зі смерті не помер» я філософ, Василь «Сковорода»*», перероблює вірш Івана Франка «Декадент» у своєму жарті про те, як на Васю подумали, що він є диверсантом:

Я диверсант? Се новина для мене!

Ти взяв з мого життя один момент,

І слово темне підшукав та вчене,

І Русі заявив: "Я диверсант?"

Алюзії до слів Тараса Шевченка: *«Василь Васильович, борітесь та поборете»*.

Антон Тимошенко використовує фразу *«вакцинація – це темрява чи світло?»*, походження якої очевидне - від відомого прислів'я «наука в ліс не веде, а з лісу виводить».

Також комік Антон робить присвяту до відео цитату філософі Ніколлі Макіавеллі:

В часи сьгодні і в часи колись

Такі непорозуміння скрізь:

Летить, як сокіл, сяде, як ворона.

Вислови, які створенні на основі паронімії та омонімії, перетворюються в каламбури та гру слів, інколи набуваючи ознак афоризмів. Омонімічно звучить фраза *«це міг МіГ»*, коли говориться про тривогу та її причину, зліт «МіГу», *«Надія Савченко, корона її не буде чіпати, бо втратити таких людей не вигідно, бо вона є головною його надією»* (гра слів омофонів *Надія-надія*). Ще наприклад, фраза, яку написали на автоматі на прохання Антона *«усі курсанти, які приїхали в Україну, отримують залік автоматом»*, слово «автомат» багатозначне: 1) ручна автоматична скорострільна зброя; 2) оцінка або залік, отримані учнем, студентом без додаткової перевірки викладачем набутих знань.

До паронімів вдається також Антон Тимошенко і завдяки ним створює гру слів. У рекламному відео він використовує англійське слово success, що означає «успіх», але при вимові цього слова змінює літеру і виходить *«Антон Сексес»*, що в його виступі означає, сексуальний, а не успішний.

Використання хибного протиставлення, або псевдоконтрасту, коли висловлення коміка будується так, що заключна частина заперечує початок, але навпаки підсилює його. Антон Тимошенко у своєму виспупі говорить: *«вакцинація - альтернатива локдауну»*, тому що без вакцинації люди не допускались працювати на роботі, тому й порівнює це з локдауном, бо люди знову ж таки мали обмеження. В іншому прикладі за допомогою зміни мови, вдається до хибного протиставлення: *«задумався, чи зможу я вбити людину – не*

можу вбити людину, человека без проблем». В цьому прикладі *«російська мова як куріння, погана звичка, яку важко кинути»* тобто мова не є процесом *«куріння»*, але продовження фрази дає підтвердження початку. *«Бути поза політикою це як грати в гру Мафія – місто ніколи не прокидається»* – тобто якщо людина не цікавиться політикою, не слідкує за тим, що відбувається в країні, у світі, то це ніби гра в Мафію, ти наче спиш, а не живеш у реальному житті.

Хибне підсилення, коли заключна частина висловлювання за формою підтверджує початкову, а по суті, спростовує, знищує її. Так Василь Байдак почав свій виступ російською мовою, проговорюючи фразу *«буквально несколько дней назад ... ладно я шучу»*, щоб привернути увагу публіки, створити напруження, а потім пожартував і продовжив виступ українською. Антон Тимошенко теж вдається до цього прийому, він пригадаю ситуацію з життя, коли він був у друзів на вечірці і увімкнули Цоя, реакція Антона була такою *«блять, ну вимкніть Цоя, це ж хуйня»*, на що друзі відповіли *«чому, в смисле, він же хороший рускій, он же умер»*.

Популярним прийомом у сучасному українському стендапі є абсурд. Абсурд (від лат. *absurdus* — немілозвучний) — безглуздість, нісенітниця, те, що суперечить здоровому глузду. Також незвичайний, нелогічний, дивний випадок або феномен, котрий не має сенсу, значення у розумінні людини та вважається протиріччям [20, с. 7].

Доведення до абсурду, що передбачає дотепні відповіді, побудовані на доведенні до абсурду будь-якої думки співрозмовника, коли спочатку ніби погоджуються з нею, а потім, наприкінці, коротким застереженням змінюють увесь сенс попередньої фрази. Так комік Василь Байдак висловлюється про бурятів, коли вони крали все: електрочайники, мікрохвильовки, пральні машини тощо, що це *«абсурдніше ніж придуманий жарт»*.

Комік Антон Тимошенко звертається до применшення або навмисного пом'якшення (евфемізму (грец. εὐφημισμός – пом'якшений вислів)) – слово або вислів, які вживають для непрямого, прихованого, пом'якшеного чи ввічливого

позначення певних предметів, явищ, дій замість їх прямої назви, вже наявної при перейменуванні або логічно найбільш умотивованої при первинному найменуванні) [44], коли жартує про каву в AROMA KAVA: *«З усією повагою до працівників AROMA KAVA, це була метафора, може не дуже вдала, але й кава у вас, вибачте...»*, комік жартував про працівників кав'ярні, що їхнім життям керують мікрокредити, а не Гейтс.

Щоб обіграти, що старість людини, комік жартує про Джо Байдена так: *«чому так довго йде зброя, ніби в тебе багато часу залишилось, Джо»*. Або на позначення, що людина померла, але не називати це прямим текстом, вдається до такого евфемізму: *«Кернес зараз вже поза політикою»*. Про небезпеку, яку несе російська зброя, сьогодні за допомогою евфемізму та порівняння Антон іронічно говорить, що *«іранський шахед – найдешевша смерть звучить – пакет стандарт, звучить ніби замовив як на аліекспрес»*. Ще до прикладу про кладовище: *«кладовище ідеальний коворкінг – працюєш в тиші і бачиш всі дедлайни плюс нескінченна кількість цукерок та печива»*, обігрує цим тим, що там тиша та люди приносять печиво, а дедлайни це дати на могилах. Про прогрес в технологіях в Україні вдається до такого саркастичного порівняння: *«лебеді з шин в одному просторі з Дією»* ми еволюціонуємо, бо в нас буквально «держава у смартфоні», але поряд з цим на подвір'ях біля будинків в нач ще зберігаються рештки минулого.

Дуже часто коміки посилюють свої жарти мемами (це певна смислова одиниця, що здатна передавати інформацію та відображати емоційні реакції під час спілкування) [45, с. 24], зокрема й політичними: *«скільки ... десять»*, *«где ви білі влет»*, *«бандеромобілі»*, *«паляниця»*, *«астанавітєсь»*, *«не начасі»*, анекдот від Януковича *«значить в самолоте летели пассажири, один из пассажиров с Украины достал сало і к нему подошел африканец, смотрел, как тот ест, голотал слюну, говорит вкусно, вкусно, будешь есть, буду, я понимаю что ты би все съел, но я тебе не дам»*, *«підійдете до мене пізніше, я вам поясню»*.

Актуально в наш час жартувати про яйця, які в Україні коштують дуже дорого, Антон жартує: *«у мене бізнес ... десятки яєць»*.

Фраза зазомбованих росіян, якою вони аргументують в будь-якій політичній дискусії «где вы были 8 лет...», комік порівнює це з грою Grand Theft Auto (абр. GTA, укр. «Значна автокрадіжка») — пригодницька відеогра 2013 року, розроблена Rockstar North та видана компанією Rockstar Games. Події відбуваються у вигаданому штаті Сан-Андреас, концепція якого заснована на південній Каліфорнії: *«коли грав в GTA Вайс Сіті , людей об'їзджав обережн, а якщо б це було GTA москва , я б нікого не об'їхав, брав би місію швидкої допомоги, їхав на виклик, але не рятував людину, питав би: «А где вы билі 8 лет, когда бомбили Сан-Андрес».*

На початку повномасштабного вторгнення, коли українські воїни завдавали удар по ворожим цілям, складам, техніці, заводам тощо, росіяни в телеграм-каналах писали, що чутно «хлопок или хлопки», українці швидко переклали на нашу мову це слово – бавовна і активно це почали використовувати і поширювати у соціальних мережах. Комік жартує, що український мерч, продукція, частіше одяг із символікою певної особи, гри, фільму, серіалу, це прапор і запитує, а як прати прапор у пральній машині, на якому режимі: *«швидкий – неповага, може делікатний, Ооооо бавовна – точно!».*

Жартуючи про президента України у стендап-виступі можна почути мем, який теж став дуже популярним на початку повномасштабного вторгнення *«я за нього не голосував».* Це слова-звернення до Володимира Зеленського фермером-підприємцем, який зараз став інтернет-зіркою Олександра Поворознюка, на його слова зробили пісню, яка дуже поширилася в інтернет-просторі і стала мемом.

Актуально зараз стало поняття «національний кешбек» – державна програма. Кешбек – частини коштів (грошей), витрачених на придбання, оплату товарів або послуг. Антон жартує про свого тата, який за мамою коміка, яка жила в росії, щоб одружитись з нею та жити в Україні, але як згадує у своєму виступі Антон предки мами жили в Україні, тому вона має українське походження, тому порівнює цю історію з життя, як *«національний кешбек – повернення мами на Батьківщину».*

Події в медійному та політичному просторі теж інколи дуже запам'ятовуються і стають підґрунтям для жартів та мемів. 30 жовтня 2019 року був політичний «секс-скандал» з депутатом Богданом Яременком, де журналісти зафіксували його діалог з жінкою, яка надавала сексуальні послуги, де вони домовлялись про інтимну зустріч, і мем-фразою стала «ан*л – табу». У своєму виступі Антон саркастично жартує, що секс-працівниця може поставити табу політикові, і обігрує це тим, що перед фразою могло бути *«спочатку розберись зі ср*кою в країні»*.

У шоу-бізнесі 2022 року теж була шокуюча новина для фанатів Надії Дорофєєвої та Володимира Дантеса, що вони розлучаються, і це дуже довго обговорювалося у пресі, в соціальних мережах. Антон Тимошенко говорить, що в час війни звик до новин про війну, що відбувається на фронті і поміж таких новин, з'являється «гучна» новина про зірок: *«ведучий на радіо промовив новину: «Дантес дійсно мутить з Дашею Кацуріною», реакція Антона: «це новина не про контрнаступ на Херсонщині, а це про контрнаступ Дантеса на сімейство Кацуріних»*. Тобто з іронічного жарту можна зрозуміти, що таке дуже довго обговорювати, коли війна – це «не на часі», що є більш важливі події, які відбуваються в країні, що це життя зірок і присвячувати так багато уваги недоречно.

Іронічного, а інколи й саркастичного відтінку, набувають жарти на різноманітні теми, наприклад, Василь Байдак до жанрів соціальної тематики, наприклад про те, що коміки перейшли на українську мову 25 лютого, а він 24 лютого: *«що вони чекали?»*, про те як його батько, коли починалась повітряна тривога, затуляв *«шторкою»* вікно, жарт про ціни на житло у Львові на початку війни *«якщо здаєте житло у Львові, здавайте в 20 разів дешевше, 48 тис. – теж нормально»*.

Антон Тимошенко віддає перевагу політичним жартам: про Арестовича *«його пафос, тезис, антитезис та синтез та чому не можна купити наркотики, не можна зробити легалайз, але можна слухати ті наркотики»*, про Зеленського: *«раніше перемагав Порошенка та Могилевську, тепер путіна*

«така кар'єра»», про відключення світла «екофлоу – 60 тис. грн, не так і темно, краще темно і є 60 тис., аніж світло з 0 грн, не хочу купляти екофлоу, щоб бачили, що я бідний», про питання, коли святкувати Різдво «2 рази святкують Різдво церковний розкол, та не, просто 2 вихідних». Соціальний жарт, що багато людей не можуть та не мають грошей для подорожей і саркастично обігрує на прикладі батьків: «подорож для батьків – переклеїти шпалери – тепер Монако».

Про життя в селі та чоловіків, які не вміють виражати свої емоції та зазвичай дуже серйозні, комік обґрунтовує це, що так з дитинство загартовувало село: *«правило середнього *бала – середня емоція в селі : че ти либишся або чо ти ниєш»* – тобто хлопці не мають ні посміхатись або плакати.

Доволі часто коміки жартують про відомих політиків, президентів. Антон Тимошенко за допомогою жарту і порівняння спростовує стереотип росіян і пропаганду росії про те, що Володимир Зеленський лідер нацистів: *«подивіться, який він нацист, президент-комік, єврей, який виграв «Танці з зірками», за ним тільки можуть піти нацисти-танцюристи».*

Доволі часто в Україну приїзджають політики, зірки, актори, комік обґрунтовує це, що *«Україна – це лалаленд, мюзикл для іноземців, ми й навіть наняли коміка для ролі президента».*

Під час війни стають відомими не тільки люди, а й собака. Про пса Патрона в інтернет-просторі маємо багато жартів, мемів, всюди його показують, стендап-коміки не залишають без уваги песика: *«пес Патрон – майбутній президент України, всюди його сують першим для іноземців»,* бо він став справжнім героєм та символом незламності й допомоги в Україні. Він став символом сили та сміливості, а також допомагає привертати увагу світу до наслідків війни.

Часто під дописами у соціальних мережах є багато конфліктів та сварок щодо війни, Антон жартує, що майбутні пари будуть розповідати, що вони познайомились: *«під дописом Притули».*

Політичні особистості та їхні життєві ситуації, слова стають мемами, цитатами, і ось серед них Ігор Коломийський: його любов ходити пити каву, що він має 3 громадянства, саркастично політика Антон Тимошенко порівнює з

кавою 3 в 1: *«коломойський має 3 громадянства – він патріот, ще любить каву-то він українець 3 в 1».*

Корупцію та розкрадання комік порівнює з серіалом «Картковий будинок: *«якщо цей серіал знімали в Україні, було б 3 серії: 1 серія: чувак сп*здив бабки; 2 серія: ми всі знаєм, хто сп*здив бабки, є відоси, фотки; 3 серія: суд».* Але іронічно Антон продовжує цей жарт і говорить, що знає як це виправити, збагачувати бюджет і військову техніку: *«українським зіркам треба виступати в Криму та росії, бо ми врачаєм бабки, треба поставити військовий збір 30%; концерт Макса Барського в пітерє – це вже бтр , а Монатік в москве це скільки квардракоптерів, запускаємо, коли бойовики піднімають голови, а там «кружит голову ай до упаду», а Олег Віник – це останній шанс повернути нам Крим, роззомбувати людей, концерт 9 травня і на акції «безсмертний полк» не залишається квітів, все Олегу».*

Розмови про політику комік порівнює з алкоголем: *«вино це внутрішньо-соціальна політика, пиво – це геополітичні плани росії, горілка – це помилки Івана Мазети, сидр щоб погнати з Кучми».* Часто всі вечірki або вечери з алкоголем закінчуються політичними дискусіями, бо це надто актуально, в деяких ситуаціях це доходить сварок та бійок.

Про війну і до того, що українці звикли до страшних речей, комік Антон Тимошенко говорить, що українці, коли тривога та летять ракети, не ховаються та не дотримуються правил двох стін, іронічно говорить, що українці слідуєть правилу *«2 ковдр».* Коли були актуальні сповіщенні ДСНС, жартівливо комік називає ці дні *«загальноукраїнський об'єднуючий інсульт день – це новий День Соборності»*, звук сповіщення дуже лякав людей, Антон пропонує *«поставити мелорінг для сповіщення Монатика «Дай мне ударних» або пісню групи Скай «Тебе це може вбити»».*

Майдан став символом свободи, честі та гідності українського народу. Це місце нагадує нам про важливість демократії та сили громади. Багато відомих людей брали участь у революції, серед них був і Антон Тимошенко. Згадуючи про ці часи, жартує і утворюється така ніби гра слів зі словом «державний»:

*«їздили на державний переворот зі знижкою від держави, студентський проїзний мав». «Воїн з майбутнього – дибіл» – саркастична фраза про те, як Антон одягнувся на Майдан: «пішов на революцію в образі з конкурсу краси, не вистачало стрічки «містер-революціонер 2014 року, приз беркутиських симпатій Антон Тимошенко», будь ласка, проходите під стелу отримати п*зди».*

Зараз у світі відбувається багато мітингів, революцій, комік ствержує, що наш “Майдан” – це справжній приклад революції, та що нам треба створювати франшизу.

Військовий обов’язок і перспектива участі в бойових діях викликають страх або стрес у частини громадян. ТЦК стало фобією для українців. Саркастично Антон Тимошенко ствержує, що *«суїцид – це дезертирство – не на часі»*. Коли в коміка був тур по Україні і люди з Чернівців писали, що повісти роздають на кожному кроці і порівняв це з *«доц повісток в Чернівцях іноді йде»*. Іронічно розповідає про історію підписника: *«друг ходив в ресторан в Чернівцях, поїв, бере серветку, а це повістка»*.

Коміки також вдаються у своїй творчості до порівнянь. Василь Байдак часто жартує про свою зачіску: *«як катишек на світері»*, *«як подмишка ведмедя»*, *«Анжела Девіс в тілі чоловіка»*. Антон Тимошенко також вдається до порівнянь у своїй творчості: *«Уклон донатить так, що чутно в Белгороді»*, *«ніби спілкуєшся зі Стрибогом, чувак записує аудіо-повідомлення, коли на вулиці, повідомлення складаються тільки з вітру»*, *«телефон працює як Янукович, коли глюче, плутає букви»*, *«для беркута був як печиво-передбачення»*, *«краще ніж медична маріхуана, яка знімаємо біль, це голос Зеленського»*.

Василь Байдак переробив пісню, створивши ремікс — версію музичного твору, скомпоновану шляхом «перемішування» декількох частин вихідної композиції) про пса Патрона, але кожен наступний рядок він змінював: співав про Євробачення, Орбана та інші новини. До такого прийому вдався також Антон Тимошенко, коли промовляв гасло «Слава Україні»: *«Слава Україні-Героям Слава! Україна – пона усе! путін – х*йло, Макрон – х*йло, Шольц – х*йло!»* тобто

далі прізвища політиків, які вчасно не надавали підтримки та допомоги Україні та спілкувались одночасно й з путіним.

Також Василь Байдак вдавався до повторів: *«не дай Бог, не дай Бог, знайде ворона, сплете з волосся, вік буде боліти голова»*, щоб підсилити цю фразу, але без зміни сенсу фрази.

Створює комічне у стендапі також рефрени, які бувають без зміни сенсу (або навпаки). Антон Тимошенко у своєму виступі про вакцинацію створив пісню-відспівування (заупокійне богослужіння в християн, яке здійснюється над тілом спочилого) [31, с. 37] антивакцинаторів, коли 2 останні рядки повторювались двічі без зміни сенсу:

*Казали, Андрій, вакцинуйся
Хай будуть антитіла
Андрій сказав, що це дурість
І ось вже Андрія нема (2р)
молодці , брати мої
Ще хвилю четверту ти з нами
Знаходиш розумні статті
Ковіду зовсім немає
Напишуть на твоїй плиті (2р)
Хотів ти більше свободи
Не мати обмежень, як птах
Тепер вже обмежень немає
Бо живеш ти на небесах (2р)
На похороні дуже людно
Багато тут друзів ще б пак
Шкода ти не встиг подружитись
Із Pfizer чи CoronaVac (2р)
Не став ти експериментом
Прожив органічне життя
Тепер навколо тебе*

Дуже родюча земля (2р)

Прощай на порозі розлуки

На тобі поставили хрест

Хай Господь прийме твою душу

І не просить ПЦР-тест (2р)

Також у своєму виступі створив ремейк пісні – новіша версія або інтерпретація раніше виданого твору в сучасній кінематографії та музиці [25, с. 272]. Антон розповідав про початок війни, коли всі українці робили коктейль Молотова і навіть на ютуб каналі Ірини Федішин була інструкція. Іронічно він говорить, якщо б вона перобила пісню «Малесенькі долоньки»:

Малесенькі долоньки

Сина чи доньки

Зливають бензин.

Також на це він говорить, «росіянам точно п*зда! На що вони сподіваються, якщо Ірина Федішин збирається їх *башити».

Антон Тимошенко створив афірмацію. Афірмація – коротка фраза, що містить вербальну формулу, яка при багаторазовому повторенні закріплює необхідний образ або установку в підсвідомості людини, що може бути використано для розвитку особистості та світогляду, чи досягнення певних цілей. Комік назвав її «Антиросійська медитація»: «росія повністю зникає з лиця землі. Не просто як держава, а буквально разом зі своєю територією». Також є афірмація, але більш життєва: «у Антона все буде добре», «Антону треба жениться», коли батьки запитують, що треба одружуватись, тому для себе він створює таку афірмацію.

Також Антон для підсилення жарту створив аутотренінг – метод терапії, що полягає у впливі людини на свій психічний та фізичний стан за допомогою самонавіювання; аутогенне тренування. Створив він це за допомогою голосу Зеленського і цей аутотренінг здатен лікувати людей, бо голос у президента заспокійливий, діє позитивно на організм та, навіть, лікує: «Привіт! О, послухай мене. Все класно! Все круто! Все буде добре! Обіцяю! Подумай про те, що кожен

з нас президент, тому повір у мене і ти повіриш у себе. Не хвилюйся, біль вже майже пройшов, залишилось потерпіти 3 роки і мене попустить. Якщо в тобі щось болить – скажи мені, і вже завтра я скасую твої біль. Рішення РНБО. Ти відчуваєш цю легкість, бо її відчую я. Золотий вік – тобі личить моє кохання!»

У сучасному українському стендапі комічний ефект створюється за допомогою різноманітних прийомів, таких як протиставлення, підсилення чи перероблення, які реалізуються через різні механізми, зокрема метафоризацію, повтори, паронімію або цитати. Ці механізми знаходять відображення у лінгвостилістичних засобах, як-от меми, фрази чи евфемізми. Розуміння сутності гумору як форми комічного узгоджується з думками більшості науковців і повністю застосовується до словесного гумору. Мовностилістичні прийоми, засоби й механізми тісно взаємопов'язані, утворюючи єдину структуру, що генерує комічний ефект. Подальші дослідження можуть зосередитися на аналізі мовних засобів створення комічного у ширшому контексті досліджуваного матеріалу, а також у сучасній публіцистиці.

Висновки до розділу III

У цьому розділі проаналізовано особливості стендап-текстів як жанр розважального дискурсу та мовні засоби комічного у стендапі Василя Байдака та Антона Тимошенка. Стендап-комедія є унікальною формою комічного дискурсу, яка базується на монологічній подачі матеріалу з ілюзією діалогу між коміком та аудиторією. Жанр поєднує в собі сучасність, актуальність і театральність, відображаючи реалії соціального та культурного життя. Основною метою стендапу є викликання сміху, але він також часто торкається соціальних, політичних та культурних питань, виконуючи функцію критики й рефлексії.

У своїх виступах коміки часто послуговуються лексичними засобами, такими як суржик, сленг, інвектива, обценна лексика, а також слова іншомовного походження. Часто залучаються стилістичні прийоми, включаючи гру слів, пародіювання, цитування, алюзії, використання мемів, евфемізмів та абсурду. Використання культурних і мовних особливостей, зокрема суржика, дозволяє створювати карикатурні образи й встановлювати близький контакт із аудиторією.

Стендап-комедія виступає засобом аналізу й висміювання суспільних стереотипів, конфліктів та абсурдних ситуацій.

Тексти стендапів часто відображають актуальні теми, такі як війна, мовне питання, корупція, міжособистісні стосунки, що підкреслює їхню значущість у сучасному культурному дискурсі.

Коміки Василь Байдак і Антон Тимошенко демонструють майстерність у використанні індивідуальних мовних прийомів для створення комічного ефекту. Вони вдаються до пародій, цитат, мовних ігор, а також створюють образи, засновані на повсякденному житті.

Жанр стендапу дозволяє поєднувати особисті історії коміків із загальними соціальними проблемами, додаючи їм гумористичного та іронічного забарвлення.

Отже, стендап-комедія в сучасній українській культурі є не лише розважальним жанром, але й важливим інструментом соціальної критики, мовного експерименту та рефлексії над суспільними процесами. Вона сприяє популяризації національних культурних особливостей, збагачуючи сучасний гумористичний дискурс.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження мовних засобів творення комічного в сучасному українському стендапі підтвердило, що мовні засоби є інструментами створення комічного ефекту. Виявленні особливості мовних засобів сприяють глибокому розумінню механізмів створення комізму в лінгвістичному аспекті.

З'ясовано, що в лінгвістиці не існує єдиної, універсальної класифікації мовних засобів, які створюють комізм, однак у мовознавстві були спроби прокласифікувати набір засобів, якими послуговуються, щоб створити комічний ефект. Аналіз мовних засобів на матеріалах літературних творів вже здійснювався у лінгвістиці, проте досі у мовознавстві не було здійснено комплексного дослідження мовних засобів творення комічного на матеріалі текстів стендап виступів.

Дослідження підтвердило, що прокласифікувати словесні засоби, форми і прийоми комічного цілком можливо за критерієм різних механізмів, які реалізуються в лінгвостилістичних засобах. Доведено, що мовностилістичні прийоми, засоби і механізми пов'язані між собою і тісно переплітаються у текстах жанру стендап, створюючи комічний ефект.

Проаналізовано поняття «комічне», його історію як лінгвістичну категорію, дійшли висновку, що це багатогранне і складне поняття, яке об'єднує лінгвістичні, літературознавчі та соціокультурні аспекти.

Прокласифіковані мовні засоби та виокремлено прийом «мовна гра», що є найпоширенішим прийомом у репрезентації та посилення комічного ефекту. Мовна гра містить у собі обігривання полісемії, омонімії, синонімів, паронімів, антонімів, фразеологізмів тощо. Аналіз цих прийомів дозволив глибше зрозуміти, якими засобами послуговується комік та за допомогою чого він створює комічний ефект у виступах.

Розглянуто, що стендап як жанр є унікальним явищем комічного та розважального дискурсу. Жанр поєднує в собі сучасність, актуальність і театральність, відображаючи реалії соціального та культурного життя.

Дослідивши мовні засоби, які використовують коміки у своїх виступах, зазначимо, що коміки часто послуговуються лексичними засобами, такими як суржик, сленг, інвектива, обценна лексика, а також слова іншомовного походження. Часто залучаються стилістичні прийоми, включаючи гру слів, пародіювання, цитування, алюзії, використання мемів, евфемізмів та абсурду. Використання культурних і мовних особливостей, зокрема суржика, дозволяє створювати карикатурні образи й встановлювати близький контакт із аудиторією.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в дослідженні мовних засобів у інших виступах українських стендап коміків. Доцільним вважаємо також вивчення впливу подій, різних життєвих ситуацій на теми стендап виступів, розвиток стендап жанру в Україні та порівняльний аналіз мовних засобів серед інших українських стендап коміків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Антон Тимошенко "Поза Політикою". Сольний стендап концерт. Підпільний стендап. URL : <https://youtu.be/IR8wafJfSxg?si=1apYxGPexGA7DSrp>
2. Антон Тимошенко Сольний стендап концерт "НА МЕЖИ". Підпільний Стендап. 2023. URL : <https://youtu.be/5MB-C1UXkEg?si=66lrlLknE7g1xuC7>
3. Антон Тимошенко Стендап про блокаду зерна, Зеленського та Папу Римського. Підпільний стендап. URL : <https://youtu.be/IR8wafJfSxg?si=1apYxGPexGA7DSrp>
4. Байдак Є. В., Тараненко К.В. Мовні засоби творення комічного в сучасному українському стендапі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2024 № 68. С. 12-15
5. Байдак Є. В., Тараненко К.В. Суржик як мовний прийом створення комічного в сучасному українському стендапі. *Наука в епоху соціокультурних змін: реалії, перспективи та цифрові трансформації: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. студентів та молодих вчених*. Дніпро: НТУ «Дніпровська Політехніка», 2024. С. 101-103
6. Бассай С. М. Особливості комічного дискурсу. Дискурс у сучасному науковому, соціокультурному та інформаційному просторі. МДУ, 2013. С. 11–14.
7. Бацевич Ф. Основи комунікативної лінгвістики. – К.: „Академія”, 2004. 326 с.
8. Бергсон Анрі. Сміх. Київ, 1994. 164 с.
9. Блинова І. А., Зернецька А. А. Гумор як різновид комічного: критерії виокремлення, теорії реалізації і засоби вираження. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія «Філологія. Журналістика»*. 2022. Т. 32 (71), № 1, ч. 2. С. 35 – 43.
10. Василь Байдак Стендап про родичів у росії та повернення в Київ. Підпільний стендап. URL : <https://youtu.be/НyVFwryNuW4?si=i0D4VP5wkwhklkb8>
11. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ, 2005. 1728 с.

12. Голубовська І. О. Етнічні особливості мовних картин світу. Київ: Логос, 2004. 284 с.
13. Загнітко А. П. Сучасний лінгвістичний словник. Вінниця : ТВОРИ, 2020. 920 с.
14. Калита О. М. Мовні засоби вираження іронії в сучасній українській малій прозі: дис. кандид. філол. наук. Київ, 2006. 138 с.
15. Києнко І.О. Сучасний англійський комічний роман. Київ: Наукова думка, 1993. 131 с.
16. Кобякова І. К, Столяренко В.М. Категоризація гумору: лінгвокультурні аспекти. *Вісник Сумського державного університету. Серія 74 «Філологічні науки»*. Суми, 2018. №1. С. 40 – 44.
17. Ковалевська Т. Ю. Комунікативні аспекти нейролінгвістичного програмування. Одеса : Астро-принт, 2008. 324 с.
18. Кононенко В. І. Українська лінгвокультурологія. Київ: Вища школа, 2008. 327 с.
19. Космеда Т. Аксиологічні аспекти прагмалінгвістики: формування і розвиток категорії оцінки. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2000. 350 с.
20. Літературознавчий словник-довідник за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. Київ, 2007. 751 с.
21. Лобова О. К. Англomовна стендап-комедія як жанр комічного інституційного дискурсу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.04 “Германські мови”. Харків: 2013. 20 с.
22. Лобова О. К., Найдіна Є. С. Жанрова система комічного інституційного дискурсу. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія “Філологічні науки”*. Мовознавство №9, 2018. С. 117–119.
23. Мацько Л. І. Епітет. Українська мова. Енциклопедія. Київ : Українська енциклопедія, 2004. 175 с.
24. Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. Стилiстика української мови/ Київ : Вища школа, 2003. 463 с.

25. Миславський В. Н. Кінословник. Терміни, визначення, жаргонізми. Харків, 2007. 328 с.
26. Непийвода Н. Ф. Мовні ігри та гумор у рекламному тексті. *Урок української*. 2001. № 10. С. 20–24.
27. Ольшанецька Х. Стендап-комедія як жанр комічного інституційного дискурсу. *Студентський науковий альманах факультету іноземних мов ТНПУ ім. В. Гнатюка*. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2020. № 1 (17). С. 33-36
28. Панченко С. А. Стендап як новий жанр розважального дискурсу. Дніпро: *Вісник Дніпропетровського університету ім. О. Гончара/ Серія “Мовознавство”*. № 11. 2017. Вип. 23 (1). 120 с.
29. Пилипчук Т. В. Історія зародження стендапу та його популярність на Заході. Київ: 2019. С. 51-54.
30. Потебня О. О. Естетика і поетика слова. Київ : Мистецтво, 1985. 302 с.
31. Пуряєва Н. В. Словник церковно-обрядової термінології. Львів. 2001. С. 29.
32. Русанівський В. М. Єдиний мовно-образний простір української ментальності. *Мовознавство*. 1993. № 6. С. 3–13.
33. Русанівський В. М. Структура лексичної і граматичної семантики. Київ : Наукова думка, 1998. 149 с.
34. Савченко О. В. Гумор. Енциклопедія Сучасної України. 2006. URL : <https://esu.com.ua/article-24711>
35. Самохіна В.О. Жарт у сучасному комунікативному просторі Великої Британії і США: текстуальний та дискурсивний аспекти. дис. д-ра філол. наук : 10.02.04. Київ, 2010. 519 с.
36. Селіванова О. Проблема форм фіксації мов у соціолінгвістиці. *Мова і суспільство*. 2011. Вип. 2. С. 7–18.
37. Скіданова В. Гумор у фольклорній творчості українського народу. Збірник наукових праць з філософії та філології *.Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова*. 2005. Вип. 7 : Межі смішного в бутті та пізнанні людини. С. 111-118.

38. Словник іншомовних слів / за ред. член-кореспондента АН УРСР О. С. Мельничука. Київ, 1975. 601 с.
39. Словник української мови в 11 Т. Київ : Наукова думка, 1970 – 1980.
40. Ставицька Леся. Українська мова без табу: словник нецензурної лексики та її відповідників : обценізми, евфемізми, сексуалізми. Київ : Критика, 2008. 454 с.
41. Сучасна українська літературна мова: Лексикологія. Фонетика: підручник. А.К. Мойсієнко, О.В. Бас-Кононенко, В.В. Бондаренко та ін. Київ : Знання, 2010. 270 с.
42. Тараненко К. В. Прийоми мовної гри в неймінгу українських подкастів. *Наукові записки*. Серія: Філологічні науки, (210), 2024. 280 – 285 с.
43. Тараненко О. О. Гра слів. Українська мова. Енциклопедія. Київ : Українська енциклопедія, 2004. С. 107 – 109.
44. Тараненко О.О. Евфемізм. Енциклопедія Сучасної України . 2009. URL: <https://esu.com.ua/article-18587>
45. Теглівець, Ю. В. Інтернет-мем як особлива одиниця комунікації. *Закарпатські філологічні студії*. 2022. Т.2, Вип. 24. С. 23–27.
46. Шовкович О. М. Міжмовна омонімія як джерело помилок при вивченні словацької мови. *Соціальні та гуманітарні науки: матеріали Міжнародної мультидисциплінарної наукової інтернет-конференції 2023*. URL: <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4342/>